

המבשר פורני

ערב שבת חוה"מ סוכות
י"ח בתשרי תשפ"ב • גליון 663

אושפיזא דמשה

פנינים מאוצרות
מרנא היחתם סופר'
זי"ע לקראת יומא
דהילולא

נוי סוכה

ציצים ופרחים
אודות המנהג
בסוכות גדולי
ישראל

חתן תורה

מאסף מרתק אודות
פשר השם, מקורו
והשתלשלותו

הושענא למען אמתך

60 שנים להסתלקותו של
הגאון הצדיק רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצוק"ל
בעל 'חשב סופר'

אשנבים מרתקים לתקופת הזוהר של ישיבת פרשבורג בירושלים בראשותו

נערך והודפס לפני החג

ליעזול משה רחמימא

אוצרות ארבעת המינים, חול המועד, הושענא רבה ושמיני עצרת, מתורתו של רבנא משה איש האלוקים
מרנא החתם סופר ז"ע
לרגל יומא דהילולא קדישא | כ"ה בתשרי

משה רחמימא. דמות קדשו של מרנא החתם סופר ז"ע

נעצור לרגע ונתבונן אל מה צריך לבבנו להתעורר בעת נטילת האתרוג:
א. שיהיה בנו טעם עץ ופרי שווה. כלומר: שנעשה את מעשה המצווה מתוך כוונה שלמה, ולא שיהא מעשה בלבד בלי כוונה הלב.
ב. שנהיה כאתרוג הזה שפירותיו קודמים לעליו - כן אנו יהיו מעשינו הטובים מרובים מחוכמתנו.
ג. וכשם שאתרוג הוא פרי הדר באילן משנה לשנה, כן נראה להיות זכים וצדיקים משנה לשנה ולא ננטוש את ההתעוררות לאחר כלות הימים הנוראים.
נמשך אפוא בדבריו הקדושים של רבנו, וכעת - אודות הלולב: "אמנם מחוברים אליו עליון כפות תמרים. הנה אמרו חז"ל (עבודה זרה יט, ב) ועלהו לא יבול (תהלים א, ג) - אפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריך לימוד, הרי שהמשילו דברי פיו, לעליון. לכן רמז שהיה כתמר שאין לו אלא לב אחד (סוכה מה, ב) ולא בלב ולב ידברו. ונחלקה התיומת פסול - שיהיה תמים בדיבורו. וקראוהו כף (כפת תמרים) כי חלילה שלא ישיח שיחה בטלה, אלא בענייני העולם להחיות נפשו מיגיע כפו ולא יהיה אלא מעט מיד לפה כמו שאמרו (אבות פ"ד מ"י) הוה ממעט בעסק ועסוק בתורה. על כן כ"ף במילואו כף פה שיהיה מן הכף לפה לא יותר."
מכאן נלמד להתבונן ולהתעורר בעת נטילת הלולב:
א. לראות שהעלים שלנו, הלא המה הדיבורים, מזוקקים הם ותואמים ללב. שלא נהיה מדברים חלילה אחד בפה ואחד בלב.
ב. להתחזק שלא לעמול יותר מידי על הפרנסה, אלא לעסוק

לכין נעמוד להשכיל ולבלוע בתוכנו את נטפי הודו. וכה לשון קודשו, בביאור רמזי האתרוג:
"האדם עץ השדה (דברים כ, יט) ויש לו פירות ועלים, ענפים ושורשים. וכבר אמרנו מה שאמרו חז"ל (חולין ס, א) שהקב"ה ציווה לאילנות עץ עושה פרי למינו (בראשית א, יב), ונשא דשאים קל וחמר בעצמם. פירוש, שהחשובים, הנמשלים לעץ פרי, נאה להם הבדידות, קל וחומר לדשאים, עשבי השדה - עמי הארץ...
"ואמרו עוד: שציווה הקב"ה שיהיה טעם עצו ופריו שווה (בראשית רבה ה, ט), עד דרך שכתב "חובות הלבבות" (בהקדמה) שיהיה העושה מעשה טוב, כוונתו שווה למעשיו ולא יהיה תוכו מחולק על נגלהו. וידוע, כי הפרי הוא המעשה, ועץ הוא שורש האדם וליבו. על כן רצה הקב"ה שיהיה טעם עצו ופריו שווין, אבל לא עשתה הארץ כן, כי בעוונותינו הרבים רוב עבודתנו מזויפת. לכן ניקח פרי עץ הדר שטעם עצו ופריו שווה (סוכה לה, א) לרמז הנ"ל. ועוד, באתרוג פריו קודם לעליו, כמו שאמרו חז"ל במסכת שבת (פח, א), כמו כן יהיו מעשיו מרובין מחוכמתו (אבות פ"ג מ"ט). וזהו הדר באילנו משנה לשנה, שיהיה כן מראש השנה לראש השנה, לא כהליו בני אדם שאחר הימים האלו חוזרים לסורם. וצריך שיהיה נגמר פריו (סוכה לא, ב) שאין מצווה נקראת אלא על מי שגומרה (תנחומא עקב, ו), זהו פרי העץ".

ובשירי משה עבדך

השירה במשנתו של רבנו מחולקת הייתה לחלקים מספר. שכן מלבד מה שנפשו הייתה עורגת בשירות ותשבחות - וכפי המתואר ברטט עילאי בידי תלמידיו, הרי שבעת שירת 'צמאה נפשי לאלוקים' בשבת-קודש, הייתה נפשו פורחת אל-על ואף מי שעניו עיניו בשר ה, יכול היה לראות שהאיש משה מזוכך ומופשט מכל בדל של עולם הזה - מלבד זאת היה רבנו מלחין בעצמו שירים ותשבחות ובעתות של השראת רוח-הקודש היה אף כותב שירים, שירים של קודש קודשים.
כתיבת שירי הקודש הייתה חלק מעבודת הקודש של רבנו בשנותיו הצעירות, כאשר בשנותיו המאוחרות חדל מכתיבה זו. לשאלת בנו, הגה"ק בעל המכתב סופר ז"ע, מדוע אינו ממשיך לכתוב שירים ותשבחות השיב רבנו: "בהיותו צעיר לימים והגיעו הימים שבין יום הקודש לבין חג הסוכות, לא ידעתי היכן לשים נפשי מרוב דבקות, או אז הייתי כותב את השירים".
פשרה של תשובה זו קיבלה ביאור בהסברו של הגה"ק רבי יהושע בוקסבוים מגאלנטא ז"ע: "כאשר היה רבנו צעיר לימים, עוד היה הוא מסוגל לבטא את דבקותו המקודשת בתבנית שירה של קודש. ברם משנקפו השנים ורבנו התעלה עילוי אחר עילוי, שוב לא היה לו כל דרך לבטא את המיית ליבו הנוער בתבערה אלוקית..."
השירים שנכתבו על ידי רבנו, קובצו מאוחר יותר בכריכה אחת תחת השם 'שירת משה' - כשאל החיבור נוספים גם שירי קודש שנכתבו על ידי בנו, מרן המכתב סופר ז"ע - מאורה של קראקא.

הנענועים הופכים זדונות לזכויות

הרחיב רבנו לבאר את שגב נטילת לולב, עד כמה אנו פועלים על ידי הנענועים הקדושים, בכותבו שארבעת המינים מרצים כמו קרבן לפני ה'. ולא עוד אלא שבעוד שהשופר של ראש השנה מעורר את האדם לשוב מיראה וכל עוונותיו הופכים לשגגות, הרי שארבעת המינים מרצים לפני המקום והופכים את העוונות לזכויות ('תורת משה', סוכות).
וכשמזכירים את המושג 'עוונות לזכויות' במשנת רבנו, אי אפשר שלא לצטט את אמרתו המבהילה לגבי מי ששב בתשובה מאהבה שזדונותיו הופכים לזכויות: וכל כזית נבילה שאכל בזדון, נהפך אצלו למצווה כאילו אכל בשר קרבנות. עד כדי כך ('דרשות' ט).

הערבה מכפרת

כה היה רבנו מעורר: סגולה נוראה וכוח נפלא יש בערבה אשר אנו מנענעים בה יחד עם ארבעת המינים וביום הושענא רבה אנו חובטים אותה. שכן הלולב מכפר על עוונות הקדושה החמורים ביותר, אשר בדרך כלל אין עליהם כפרה ומחילה ('דרשות', דרוש לו' אב, שנת תק"צ).

רמזי ארבעת המינים

בדרשותיו (דף לט) מבאר רבנו בדרך התעוררות את לקיחת ארבעת המינים. את דברות קודשו נביא בלשונו הטהורה, כשבין

מקום אש להבת שלהבת. מצבת ציונו של מרנא החתם סופר ז"ע בתצלום נדיר משנת תרצ"ה

זדונות נהפכים לזכויות: כוחם של ארבעת המינים וסגולת הערבה - יום השלמת המחילה: תפ"ו שעות מראש השנה ועד הושענא רבה - יתור מיום הכיפורים: יום שמיני עצרת, הנשגב שבין מועדי השנה - משה רעיא מהימנא

מנהגי חול המועד

מנהגים שונים בהם נהג רבנו בימי חול המועד סוכות (סודרו ב'מנהגי החתם סופר').

- רבנו לא נהג לומר לקראת כניסתו אל הסוכה, את הנוסח המופיע במחזוריים.
- בשמחה נשגבה היה רבנו שרוי בכל ימי החג וחול המועד של סוכות, ובייחוד בלילה הראשון. אפשר היה לראות בחוש את שמחתו הרבה.
- ביום-טוב של סוכות היה רבנו אומר בברכת המזון רק: הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב. ואילו בימי חול המועד, היה אומר: הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת.
- בימי חול המועד נהג לומר לאחר תפילת שחרית ומוסף מזמורי תהלים. מזמור מב - בו נאמר צמאה נפשי... מתי אבוא

ואראה פני אלוקים ורש"י מבאר שזוהי התשוקה לזכות לעלות וליראות בבית המקדש ולעלות לרגל. ומזמור מג - בו אנו מבקשים שלח אורך ואמתך... יביאוני אל הר קדשך ואל משכנותיך.

- תפילת שחרית של כל אחד מימי חול המועד סוכות, היה רבנו מתפלל בבית המדרש הגדול שבעיר. ואילו תפילת מנחה וערבית היה מתפלל בתוך סוכתו - ממנה כמעט ולא מש משך כל ימות החג, בהיותו לומד וישן בתוך הסוכה ולא טעם מאומה מחוצה לה.
- במהלך כל תפילת שחרית החזיק רבנו בידו את ארבעת המינים מתוך חיבה ותשוקה מקודשת.
- לאחר תפילת ערבית של ימי חול המועד היה אומר רבנו מזמורים שונים מספר התהלים מתוך שמחה וחדווה רבה.

כל ספר התהלים

הוסיף רבנו והוסיף ציץ וגם פָּרַח: תורתנו הקדושה פותחת באות ב של בראשית, ומסתיימת באות ל של ישראל. כי ללמדך לחשב תיבות בית למד וכך תמצא מספר תפ"ו שהוא כנגד תפ"ו שעות התשובה של חודש תשרי, מרגע כניסתו בתחילת יום הדין, עד רגע מחילת העוון בשעה השישית של ליל הושענא רבה ("דרשות חתם סופר", דף ס, טור ג).

בליל הושענא רבה נהג רבנו לומר כל ספר תהלים בהתעוררות. וכן הדברים כתובים בכתב יד קודשו ("ספר הזיכרון", עמוד ג): "בליל החותם הושענא רבה, אחרי ככלות אמירת התהלים כנהוג - ישנתי אז ינוח לי".

שמיני עצרת: יתור מיום הכיפורים

נעתיק נוראות מלשון קודשו של רבנו, אשר כותב במעלת יום שמיני עצרת, כי יום גדול, קדוש ונשגב הוא: "שאר ימים טובים, שכולם סובבים על נקודת שמיני עצרת. אבל שמיני איהו גופא (היא עצמה) הנקודה קדושה, העליונה מכל הקדושות, אפילו מקדושת יום הכיפורים... ובאמת עיקר קדושתו הוא היפוך של יום הכיפורים, דיום כיפור הוא ע"י עינוי נפש, וקדושת שמיני ע"י שמחה... ויום השמיני הוא בעצמו כמו יום הכיפורים וקדושתו יתור מיום הכיפורים, על ידי שמחה חדוואת דמלכא עם ישראל."

לכן, שאר ימים טובים שקדושתם עומד על איזה דבר מצווה: שחיטת קרבן פסח, שתי הלחם בעצרת, שופר בראש השנה, עינוי נפש ביום הכיפורים ונטילת לולב בחג, ועיקר מצוותם אינו אלא ביום - גם שמחתם אינה אלא ביום. אבל קדושת שמיני עצרת שאינו אלא על ידי שמחת האדם שמתענג על ה' וחדוותו יתברך, ואינו עומדת על מצווה מיוחדת - על כן גם לילה אתרבי לשמחה". בהמשך דברות קודשו מבאר רבנו אודות השטן המשטין שכוחו אינו מתבטל כליל, אף לא ביום הכיפורים, עד שמגיע יום שמיני עצרת:

"נמצא שגם אחר יום הכיפורים עדיין עומד הס"מ נגד ישראל, ונקרא שטן עד אחר סוכות - אז מתבטל כוחו לגמרי, ביום אחרון של חג. שמכות חדוואת דמלכא בשמחת ישראל ממילא נמשך התגברות יו"ד על שטן, לבטלו... לכן הוא קדוש יום מיום הכיפורים, ולא על ידי שום עסק מצווה, רק אך שמח - על ידי שמחה לכבוד שמו הגדול" ("דרשות", דף מז, טור ד).

לעתיד לבוא

ובימים אלה בהם אנו מלאים בתפילה על היום בו ימלוך ה' לעולם בהתגלות הקץ, לא נוכל שלא להביא מעט מתוך הרבה ממה שכותב רבנו בתיאוריו הנבואיים אודות אשר יהיה באחרית הימים, לעתיד לבוא.

"לעתיד לבוא - כותב רבנו בערגה ובהשתוקקות - על ידי קידוש השם הגדול, עד שיתייחדו הרבה גויים ויקדשו שמו הגדול ויהיה לעם לה', על ידי זה יוסיפו ישראל ויעמידו מבחורים לנביאים ונזירים, באופן שידעו יבינו אופן הנבואה ויהיה נגלה זה לעין כל" - כל ארץ הקודש תתקדש בקדושה על גבי קדושה, בחורים צעירים יוכו לנבואה ולקודש קודשים, הכול יהיה ברור, הכול יהיה נבואי ואלוקי.

וזה בכל שטחי ארץ הקודש. יתירה מכך תהיה ירושלים עיר הקודש, שם, בעיר המלוכה, תרבה הקדושה בהפלגה רבה מאוד, עד כדי כך שבקרתא דשופריא לא תהיה כל מקום לגשמיות, יהודי שייכנס לקריית מלך רב, יפשיל מעליו את גופו הגשמי ויתהלך רק בנשמתו המקודשת - כמו מלאך מקום.

ובלשון השרף של רבנו:

"בירושלים יפשיטו גשמיותם לגמרי לבוש בשר שלהם, ויהיו כעיר וקדיש משמים". מבהיל וקדוש.

הלבבות" (שער הפרישות, פרק ב) שיישא עליו עול העולם לא ירע להם ולא ישחית ולא יעמוס עליהם עולו, אבל יישא עולם על צווארו הן בעולם הזה לייצעם, והם יגלו לו כל מסתוריהם לא יפחידו מהיזקו, וגם הוא לא יסתיר קצת עסקיו מהם, כי לא ישחיתו לו, כי השלך על ה' יהבך" - הדברים אמורים לגבי מה שצריך אדם להיות מעורב עם הבריות. ובוה מרמו רבנו: "ערבי נחל, מתערב עמם. נח"ל ראשי תיבות נ'פשונו ח'יכתה ל'השם (תהלים לג, כ). אבל העיקר שהוא ערב ממש בעוונות הדור, והם ממש כערבי נחל, הכול באבק לשון הרע (ב"ב קסה, א) שעלים שלה כשפה משוך".

הושענא רבה: יום מחילת העוון

רבנו היה מעורר בהביאו את דברי רמ"ע מפאנו ז"ע (חקור דין, חלק ב, פרק כד) הכותב שמיום ראש השנה עד השעה השישית של ליל הושענא-רבה ישנן תפ"ו שעות. ובחתימת תפ"ו השעות - הוא זמן מחילת העוונות. וסימנך, הללוהו בתו"ף ומחול כי בסוף תו"ף שעות מאז תחילת הימים הנוראים וכניסת יום ראש השנה, אזי ומחול ישנה מחילת העוונות.

בעמל הכ"ף, יגיע כפינו, כפי שצריך בשביל להחיות את הפ"ה באכילה כדי קיום, ולא יותר.

"וענף עץ עבות, הם גם כן עלים שחופים רוב העצים, פירוש הם שיחה קדושה בדברי תורה, שיחיה רוב דיבורו בהם. ודברת במ (יומא יט, ב)". עוד מרמו רבנו מדין ההדס שאם נקטם ראשו, כשר ויש מאן-דאמר בגמרא (סוכה לד, ב) הסובר שאף אם כל שלושת ראשי ההדסים נקטמו, עדיין כשרים ההדסים. לרמי לאדם שגם אם נקטם ראשו, גם אם אינו מצליח להבין ולהשכיל בדברי תורה, עדיין מוטל עליו ללמוד, לומר את דברי התורה וללמוד אף בלי להבין אות אחת.

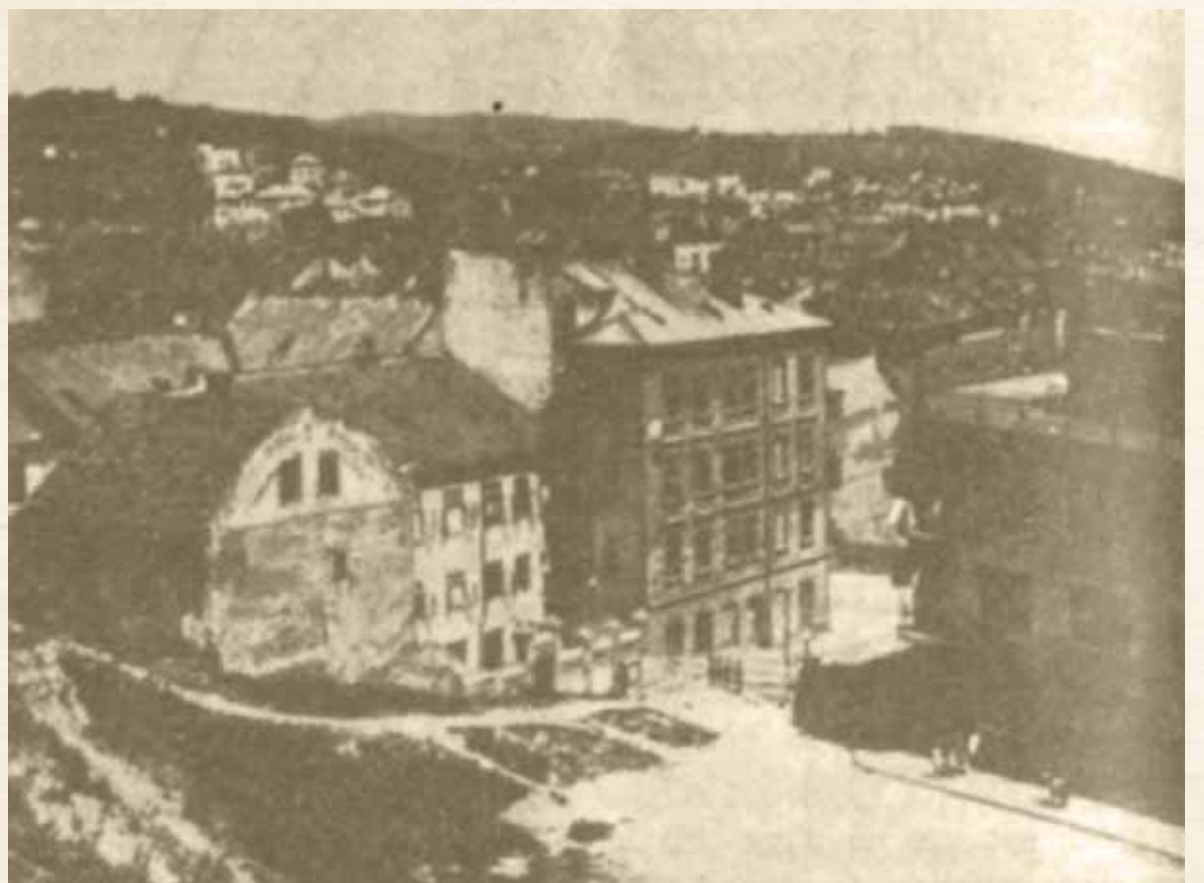
הרי שההדס מחזק אותנו בדרכי התורה:

א. לראות שרוב הדיבורים שאנו מוציאים מן הפה, יהיו לצורכי קודש - דיבורים של לימוד התורה הקדושה.

ב. להתחזק ללמוד תורה בכל מצב - גם מי שאינו מצליח להבין מאומה.

רבנו ממשיך ומלמד ש'ערבה' היא מלשון ערבוב, לרמז על כך שהקב"ה מתערבב עם בני ישראל וסובל אותם גם כשהם נופלים בחטאים ובעוון לשון הרע:

"ולאיש אשר אלה לו, צריך עוד ערבי נחל, כמו שכתב 'חובות

משה עבדך. בית מרנא החתם סופר ז"ע בפרשבורג

60 שנה
להסתלקותו

מלאכת מחשבת

אשנבים מרתקים לתקופת הזוהר של ישיבת פרשבורג בירושלים בראשות הגאון הצדיק רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצוק"ל בעל 'חשב סופר'

במלאות 60 שנה להסתלקותו - הושענא רבה תשכ"ב-תשפ"ב

בעלי שיעור קומה שחשקה נפשם לקבל תורה מפני קודשו, וגאב"ד פרשבורג אמר לפניו שיעוריו יומיים באחד מבתי המדרשות הסמוכים למקום מגוריו. משהתרבו ספסלי בי מדרשא ורבים אמרו לנפשם מי יראנו טוב, ייסד את בית המדרש 'שבט סופר' בשכונת מאה שערים, שם התלכדו סביבו רבים מתלמידיו לשעבר וממעיצי יוצאי הונגריה. כך הקים גם את כולל האברכים המפואר 'שבט סופר', שיצא שמו לתהילה כמקום תורה מובהק, והוא - מרן ה'דעת סופר' - בעצמו עמד על גביהם להדריכם ולכוונם במסילה העולה בית ד'.

עם עלותו לארץ הקודש בחודש אדר ת"ש, קבע מרן ה'דעת סופר' את משכנו בירושלים עיר הקודש, כשהוא מותר מאחוריו את כל גינוני שררת הרבנות, וכידוע שבירידתו מהספינה ניער את בגדיו והכריז בקול: 'אני זורק לים את כל גינוני המלכות, את כל הכבוד ואת כל המותרות שהיו לי בפרשבורג; מעתה חפץ אני להיות איש ירושלים פשוט - א פשוט'ר איד'... למרות זאת, התקבצו סביביו עד מהרה תלמידי חכמים מופלגים

33 שנים הנהיג הגה"ק רבי עקיבא סופר זי"ע בעל 'דעת סופר' את רבנותו בפרשבורג, העיר הגדולה לאלוקים, משם יצאה תורה והוראה לישראל מיסודו של ראש גולת אריאל ומאור יהדות הונגריה, מרן הגה"ק בעל 'חתם סופר' זי"ע. ל"ג שנים אלו לא נמנו לחינם, כי דבר פלא נשנה במשפחת בית הסופרים הנודעת לתהילה, מאחר וארבעה דורות של גדולים וצדיקים אלו ישבו על כיסא הרבנות בפרשבורג משך ל"ג שנים רצופות, שאז נפסקה כהונתם.

מרן ה'חתם סופר' זי"ע הנהיג את עדת הקודש בפרשבורג משך ל"ג שנה; בנו מרן ה'כתב סופר' זי"ע ישב על כיסא מלכותו בפרשבורג ל"ג שנה, ורמז זאת בשער ספרו 'שו"ת כתב סופר' עם הבאת הפסוק 'ג'ל עיני ואביטה נפלאות מתורתך; נכדו מרן ה'שבט סופר' זי"ע כיהן ברבנות עיר זו ל"ג שנים; גם הנין, מרן ה'דעת סופר' זי"ע שהיה דור רביעי לשלשלת הרבנים שהנהיגו את העיר פרשבורג ברציפות, בהגיעו לשנה ה-33 לכהונתו בפרשבורג, קם ועזב את העיר כי ראה בכך סימן מיוחד מן השמים, כשהוא מעביר את שרביט הרבנות לבנו הגה"ק בעל 'חשב סופר' זי"ע.

הייתה זו תדהמה של ממש עבור אלפי תושביה של פרשבורג שנפרדו באחת מרבם האהוב והנערץ, בפרט לאור העובדה המפורסמת שמרן ה'דעת סופר' היה אביר במלוכה בימי שבתו על כיסא הרבנות בפרשבורג, כפי שהעידו עליו גדולי ישראל שביקרוהו בפלטרין של מלך, כי הוא בבואה אמיתית של זקנו הגדול רבן של ישראל מרן ה'חתם סופר' זי"ע ומלכות פרשבורג עודנה על פניו. והיטיב להגדיר זאת גאב"ד אנטוורפן, הגאון הגדול רבי חיים קרייזוויט זצ"ל, באומרו בהתפעלות: 'רק מי שהיה אצל הרב מפרשבורג, יכול להבין מהי מלכות של תורה'.

שומרי החומות. בנין ישיבת 'חתם סופר' בשכונת בתי אונגארין בירושלים והכולל שהוקם לזכרו של רבנו

בנין מפואר לד' ולתורתו. בנין ישיבת פרשבורג בשכונת גבעת שאול

זקן ויושב בישיבה

בד בבד לא זנח מרן ה'דעת סופר' את חפצו העז והשתוקקותו הגדולה להקים שוב את ישיבת פרשבורג בעיה"ק ירושלים, תמורתה של הישיבה הוותיקה שנחרבה בימי המלחמה, וכפי שכותב באחת מאגרותיו: "ישיבתנו שהיא המשכת ישיבת פרשבורג, יסודתה בהררי קודש אבותיי הקדושים זצ"ל, לשום להם שם ושארית בארץ הקודש". בנו, הגאון הצדיק רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצוק"ל בעל 'חשב סופר', שעלה בינתיים לארץ ישראל והשתקע גם הוא בירושלים סמוך למגורי אביו הגדול, נעמד על אתר לימין אביו בכל העניינים ונתם בכל כוחותיו למלאות רצונו הטהור להקמת הישיבה בירושלים ולהחזיר עטרה ליושנה.

ואכן בתוך זמן קצר התייסדה הישיבה החדשה 'ישיבת פרשבורג' במבנה קטן בשכונת קטמון, כשהיא מתחילה את דרכה עם קומץ תלמידים, אך עד מהרה עלתה והתעלתה לתפארת ולשם, וקול התורה נשמע בה ברמה כל שעות היממה. ראש הישיבה מרן ה'דעת סופר' מסר בה שיעורים מעת לעת, כאשר לצידו עומדים רבני הישיבה, תלמידי חכמים מופלגים ובראשם רבנו בעל 'חשב סופר' זצוק"ל שהיה מעמודי התווך של הישיבה ומסר שיעורים מדי יום ביומו, בנוסף להיותו נושא על שכמו את משא הישיבה בגשמיות וברוחניות, זאת מלבד העניינים האחרים שעסק בהם.

שיעוריו של רבנו התאפיינו בבהירות נפלאה ובעמקות עצומה. התלמידים שתו בצמא את דבריו אשר פתחו בפניהם אפיקים חדשים בלימודי הסוגיות. שיעוריו היו בנויים לתלפיות, מלאכת מחשבת ממש, החל מדברי הגמרא והמשך לדברי הראשונים והאחרונים. רבנו היה מכין כל שיעור בהכנה רבתי ובכובד ראש, על אף שבמלאכה זו של אמירת שיעורים היה כבר זקן ורגיל בה.

חתנו, הגה"ח רבי אברהם בנימין לודמיר זצ"ל, סיפר בערגה כי פעם אחת נקלע לבית חמיו-רבנו לפני שהלך להרצות את שיעורו, וראהו יושב ומכין את השיעור

כאילו זו לו פעם ראשונה. השתומם רבי אברהם בנימין ושאל את רבנו: 'הלא חותני כבר מורגל שנים רבות באמירת שיעורים עוד מפרשבורג, ואין זו לו פעם ראשונה?! נענה לעומתו רבנו ואמר: "כאשר אומרים שיעור לבחורים יש להכניס כאילו עומדים לאומרו לפני תלמידי חכמים מופלגים, כי לפעמים צורב צעיר מקשה קושיא הגונה, ואם נדחהו בקש, עלול להתקיים בו 'שבשתא כיון דעל על'..."

בני המשפחה מעידים כי כשהיה רבנו שב מאמירת שיעורו, היה חוזר ומשנן למלווהו שוב על השיעור, בוחן ובודק את דבריו שוב ושוב, הופך בהם מכלל צד, עד שנמצאו צרופות ככסף ובחונות כזהב מזוקקות שבעתיים. חביבים ביותר היו עליו דברי זקניו הקדושים לבית הספרים, והיה משתדל תמיד להביא מדבריהם ולפלפל בהם במהלך השיעורים בישיבה. מאותם שיעורים התהווה חלק נכבד של ספרו 'חידושי חשב סופר' על הש"ס שנדפס אחרי פטירתו.

על פתחי נדיבים

כאותה צלוחית של פליטון שריחה נודף למרחוק, כך החל להתפרסם שמה של ישיבת פרשבורג כבית היוצר לבני תורה מיוחדים. מכל רחבי הארץ התדפקו צעירי הצאן – דור העתיד של כלל ישראל – על דלתות הישיבה, שהעניקה להם מכל טוב הארץ העליונה. עם הזמן, כאשר התווספו ספסלי בני מדרשא והמקום נעשה צר מהכיל את כל מבקשי התורה, פנה רבנו אל אביו ודעתו סופרה ובעצה אחת הסכימו כי מן הראוי לרפוש אחוזת קרקע עבור הישיבה ולבנות עליו בניין מפואר, אשר יהווה המשך רצוף ועדות חיה לישיבת פרשבורג של מרן 'החתם סופר' זי"ע, ויחשב גם גל-עד ומצבת זיכרון לקהילת פרשבורג המפוארת אשר הייתה ואיננה.

וכן, שנים ספורות לאחר שזכה לעלות ארצה מאירופה הכבושה, שוב נטל רבנו את מקל הנידונים – בשנת תשי"ד – ופנה לגולת ארצות הברית, שם שהה זמן ארוך וממושך, למעלה משנה, כשהוא עורך כנסים ואספות, ופונה לנדיבי עם ולמקירי מורשת זקנו הגדול מרן 'החתם סופר' זי"ע וצאצאיו הקדושים, להתרימם עבור מבצר התורה המופלא ההולך ומוקם בירושלים עיר הקודש, בראשות ובנשיאות אביו הגה"ק בעל 'דעת סופר' זי"ע.

במשך תקופת שהותו של רבנו בארה"ב, כיבדוהו לדרוש ולהרצות שיעורים במקומות שונים, כאשר בכל מקום בואו התקבל בהערצה ובכבוד מלכים, כשבת שובי הציבור מתאספים בהתרגשות בעוז ובגאון את מורשת בעל ההילולא, בבית המדרש רבנו על ידי הגה"צ דבר גאב"ד מאטערסדארף זצ"ל, לדרוש תרשת שבת שובה בבית מדרשו באיט-סייד, כשמ"ל גווייזר תלמידים רבים מתלמידי אביו מרן 'הדעת סופר' זי"ע וביניהם כמה משארית הפליטה שנמנו עוד על תלמידי זקנו הגדול בעל 'שבט סופר' זי"ע. ביומא דהילולא של מרן 'החתם סופר' זי"ע, כ"ה בתשרי תשט"ו, התקיימה אסיפה מרכזית של תלמידי יוצאי פרשבורג הנושאים בעוז ובגאון את מורשת בעל ההילולא, בבית המדרש 'קהל עדת יראים – וויען' בוויילאמסבורג. הגאון האדיר רבי יונתן שטייף זצוק"ל שהיה עוד מתלמידי מרן 'השבט סופר', כיבד את רבנו לשאת מדברותיו במהלך האספה. רבנו דרש אז בסוגיא ואמר פלפול עמוק מלא וגדוש בחריפות ובבקיאות עצומה, עד שהגרי"י שטייף מנעט מלא ומקומם בהתרגשות עצומה, על אשר זוכה לשמוע חידושי תורה עמוקים ומשמחי לב ונפש כל-כך מנכדו החביב של רבו הגדול... (מפי כהמ"ר ר' שלמה ברוין ז"ל, תלמיד מרן 'הדעת סופר').

אחת מפעולותיו הכבירות של רבנו בשנותיו אז בארה"ב, הייתה הקמת 'התאחדות תלמידי ישיבת פרשבורג' בארה"ב, כאשר בראשה העמיד שלושה אנשים חכמי-לב מתלמידי אביו, אשר מריחוק מקום ומקירוב לב דאגו בכל מאורם לעזור ולסייע ככל יכולתם להקמת הישיבה בירושלים, ובכך למלאות רצון מרן 'הדעת סופר' ולהקים שם ושארית לקהילת פרשבורג המעטירה שעלה עליה הכורח בימי הזעם.

סייעתא דשמיא מיוחדת ליוותה את רבנו על כל שעל וצעד בימי מסעו הארוך לארה"ב, נדיבי עם הרימו תרומתם בעין יפה וברוח נדיבה, והגדילו ביותר אחד הנדיבים שהקדיש הון רב לרכישת אחוזת קרקע עבור הישיבה. ואכן, תיכף עם שובו של רבנו לארץ

הקודש בשלהי שנת תשט"ו, נרכש קרקע רחב-ידיים עבור ישיבת פרשבורג בשכונת 'צבעת שאול', בשערי העיר ירושלים.

עם שובו ארצה, שקע רבנו שוב בהרצת תורה ויראה ביתר עוז ושאת, בהגדת שיעורים כסדרם ובשימת עין על התקדמותם הרוחנית של התלמידים. כל מעייניו וכל כוחותיו הושקעו בלמוד וללמד, להרביץ תורה לעדרים ולהצמיח נטעים מפוארים בכרם בית ישראל, להריץ תורם ולרומם קרן התורה ומורשת זקנו הגדול מרן 'החתם סופר' זי"ע, תחת חסות הנהגתו הרוממה של אביו בעל 'דעת סופר'. זה היה הפצו וישעו, בזה שם כל מגמתו ושאיפתו, וד' היה עמו בכל דרכיו.

בד בבד, עם הרצת תורתו והגדת שיעורים בהיכל הישיבה דבר יום ביומו, המשיך רבנו לעסוק בהמשך בניית הבית הגדול אשר זכר מרנו ורבנו לבית הספרים יוחק עליו. זאת לצד דאגתו התמידית על כלכלת הישיבה לרווחת תלמידיה, למען יוכלו לעסוק בתורה מתוך הרחבת הדעת ובשלוות הנפש.

הורם הנזר והוסרה העטרה

גם מרן 'הדעת סופר' עצמו כיתת רגליו בחוץ-לארץ לטובת הקמת הישיבה בירושלים, על אף שהיה זה חודשים ספורים לפני עלותו בסערה השמימיה. קודם חג השבועות תשי"ט, נסע 'הדעת סופר' לשווייץ, על פי עצת הרופאים, שם שהה אצל בניו הרבנים הגאונים בעיר לוגאנו לצורך מנוחה. בהיותו שם הפצירו בו מאוד תלמידיו ומקורביו כי יינצו לטור לעיר לונדון הברירה, שם התגוררו רבים מתלמידיו כי עז חפצם לקבל פני רבם הגדול. ואכן בתחילת חודש אלול תשי"ט, נסע מרן 'הדעת סופר' ללונדון, שם נערך כניוס גדול בו נטלו חלק תלמידיו הרבים שנקבצו ובאו מכל רחבי אירופה לרגל הביקור ההיסטורי, ובראשם רבנים וגאונים ודיינים שהשתייכו ליוצאי מדינת הונגריה.

במרכז דבריו בכנס המרומם, נית מרן 'הדעת סופר' מדברות קודש בהתרגשות רבה, כאשר בעיקר הכריז לפני קהל ההמונים את משאת נפשו להקים ולבנות בית גדול לתורה ולתפילה עבור ישיבתו הרמה בעיר הקודש ירושלים, שתהיה המשך למורשתו של זקנו מרן 'החתם סופר' זי"ע, ותהווה זכר לעברה המפואר של ישיבת פרשבורג המפורסמת. דבר הכניוס ובעיקר דבריו הנרגשים שבקעו מנהמת ליבו הטהור על הרצון והתשוקה להקים בניין נאה והדור בירושלים עבור ישיבת פרשבורג, התפרסמו בראש כל חוצות והיו לשיחת היום ברחבי לונדון.

בשלהי חודש אלול תשי"ט, שב 'הדעת סופר' ארצה, כאשר מעריציו ותלמידי הישיבה ובראשם רבנו, מקבלים את פניו בהתרגשות רבה, כשהם עורגים ונסכפים להמשיך להסתופף בצילו לאורך ימים ושנים, אולם כעבור זמן מה פקדה אותו חולשה

גדולה וכוחותיו עזבוהו מיום ליום, והוא נפל למשכב. מצב בריאותו של מרן 'הדעת סופר' הלך והידרדר, ייסורי הלכו וגברו לצד חולשתו שהעמיקה עוד ועוד, ובכל רחבי הארץ נערכו תפילות נרגשות לשלום ולבריאות אראלים ומצוקים אחזו בארון הקודש. ביום חמישי פרשת תולדות, ב' בכסלו תש"כ, התבקשה נשמתו הטהורה למרומים, כשהוא מותיר אחריו את תלמידיו ומעריציו וכל בית ישראל שביכו את השריפה אשר שרף ד', המומים ודואבים. קהל עצום מכל קצוות הארץ נהר מכל עבר להשתתף בהלווייתו של שר התורה וההוראה, לספור לו ולבכותו. ההלוויה יצאה מביתו, שם הספידו ראשונה בנו בכורו – רבנו בעל 'חשב סופר' זצוק"ל, אשר בככי קורע לבבות קונן מרה על השבר הגדול אשר הושבר כלל ישראל, בתארו את גודל האבדה אשר מי ייתן לנו תמורתה.

חלל גדול נפער בליבה של היהדות החרדית עם הסתלקותו של הארז בלבנון, אך ביותר חש את הכאב ואת היגון, רבנו, שהיה דבוק בכל נימיו לבבו ונפשו ובאביו הגדול, עד שידו לא זזה מתוך ידו רבות בשנים. במעמד מספד תמרורים שהתקיים שבועיים אחרי ההסתלקות, בט"ו בכסלו תש"כ, יומא דהילולא של הגה"ק בעל 'שבט סופר' זי"ע, בבית המדרש 'שערי המלכה' בירושלים עיה"ק, נשא רבנו דברי הספד וקינה, בהם היטיב לבטא את הערצתו הגדולה לפני אביו ואת הקושי הגדול בפרידתו האישית ממנו; וכתה אמר בתוך הדברים:

"ויצא האחד מאתני" (בראשית מד, כח) – עלי לוקנון נהי וקינה מספד רב וככי תמרורים, על האחד המיוחד שיצא מאתני, על אדוני אבי מורי ורבי זצוק"ל הכ"מ, שזכיתי לשאוב ממי באר תורתו וממעיין חכמתו, וזכיתי לעמוד לימינו כל השנים בכל ענייני הכלל והפרט שבאו לפני, וכעת נשארת גלמוד, הורמה המצנפת והוסרה העטרה, ואומר אני 'אך טרוף טרוף', אבדה כפולה ומכופלת, אבדת אביו ואבדת רבו, אהה על שברי, אוי! אבי אבי רכב ישראל ופרשיו!"...

ביטוי עז לכאבו הגדול ולצערו העמוק של רבנו עם הילקח ממנו עטרת ראשו ותפארתו, ראו כל התלמידים והמעריצים מקרוב, כאשר משך כל שנת ההסתלקות, נהג רבנו להתפלל תפילת שחרית – בה עבר לפני התיבה – דווקא בביתו נאוה קודש של מרן 'הדעת סופר', ולשם כך התקבצו מדי יום ביומו מניין מבחורי הישיבה שבאו במיוחד לבית הגדול והקדוש, שם התפללו יחד עם רבנו לאורך ימי שנת האבלות.

ארבעה מיטיבי הלכת

במלאות השלושים' להסתלקות מרן 'הדעת סופר' זי"ע, התקיים מעמד 'ה'הכתרה' של בנו הגדול, רבנו בעל 'חשב סופר'

מרן 'חשב סופר' זי"ע בריקוד בשמחת נישואי חתנו הרב אברהם בנימין לודמיר

קשר של קיימא

קשר של קיימא מופלא נטווה ונארג בין רבנו למאות תלמידיו הישיבה, כאשר יישא האומן את היונק כך נשא רבנו על לוח לבו את דאגתו להתעלותם בתורה וביראת שמים ובכל מידה נכונה. כמים הפנים לפנים, אף תלמידיו הרבים הביעו אליו הערכה והערצה יוצאים מן הכלל והתקשרו אליו בעבותות אהבה וחובה באופן מיוחד, וגם כעבור כמה עשורים מפטירתו מזכירים תלמידיו את שמו של רבנו בערגה ובכיסופין. דמותו המאירה ואישיותו הנערצת מוסיפה ללוותם בכל עת.

תענוג עילאי והנאה רוחנית היו לתלמידי הישיבה בשהותם במחיצתו הנעימה של רבנו, ובעבור זאת ביקשו את קרבתו אליו בכל עת מצוא. בלילי שבתות החורף היו התלמידים מתכנסים בביתו להתענג על נועם אמריו המעוררים והמלהיבים בעבודת ד', ותוך כדי כך זימרו זמירות שבת, כשיניי לביניו היו טועמים מגדנות ומיני תרגימא. לעת המנחה היה רבנו עושה דרך ארוכה מביתו אל הישיבה, להסב את התלמידים בסעודה שלישית בעידן רעווא דרעוין מתוך אווירה מרוממת ועילאית, כאשר דברי תורתו באגדה מושכים את לב התלמידים לתורה וליראת ד' טהורה ועומדת לעד.

לא רק לצרכיהם הרוחניים של התלמידים דאג רבנו, אלא גם על צרכיהם הגשמיים הייתה עינו פקוחה ודעתו נתונה עליהם. כאב ופטרון דאג את דאגתם, כאב את כאבם ושמח בשמחתם. כשהיה שם ליבו על אי-מי מן התלמידים הנתון במצוקה כלשהי, מיד פעל ועשה למען הקל מעליו. לא אחת קרה כי בחור נקרא לביתו של רבנו וקיבל מידי סכום כסף בכדי לקנות עבורו בגדים הנחוצים לו, כשרבנו מוזיל זאת מכיסו הפרטי דווקא. כשהיה רבנו

מספרים הם, כי דאגתו של רבנו לתלמידיו הייתה כאב לבנו, וכשהיה משוחח עם התלמידים הייתה נסוכה על פניו ארשת ערבות ונעימות וסבר פנים יפות, כשבנועם דבריו מצא מסילות לליבם של תלמידיו והם חשו אליו קירבה גדולה והערצה עצומה. עם זאת, עמד רבנו בכל תוקף על הצלחתם והתקדמותם בתורה ובשיעורים. מדי תקופה מסר רבנו שיעור כללי לפני כל תלמידי הישיבה שנקרא בשם 'סוגיא'. אחר-כך ניתן זמן מסוים לחזור ולשנן את ה'סוגיא' כדי שיוכלו לעמוד עליו בכור המבחן אצל רבנו. יום לפני הבחינה לא התקיימו שיעורים בישיבה, כדי שהתלמידים יוכלו להקדיש מזמנם לדעת את הסוגיא על בוריה. רבנו עמד על-כך שהתלמידים ידעו היטב את אשר לפניהם ויעמדו במבחן, ומי שלא עלה בידו כראוי, הוצרך להיבחן שוב ללא פשרות.

לא בכדי שם רבנו עינא פקחא על תלמידיו, כדי שיעלו ויפרחו כארזי הלבנון לתפארת בית ישראל, וכפי הידוע על תלמידי רבנו שנמנים בתוכם תלמידי חכמים מופלגים וידועי שם, מהם הרבה מורי הוראות ויושבי על מדין בישראל, שיצאו מבית מדרשו. אכן, דורש היה רבנו מתלמידיו יגיעה ושקידה בתורה הקדושה, כשהוא עצמו משמש לפניהם למופת ולדוגמה מוחשית ביותר, באשר יגיעתו ושקידתו בתורה ללא ליאות וללא הפוגה מן המפורסמות היו, כפי שכבר בעודו בחור צעיר לימים התפרסם ונודע במעלה זו של התמדה רצופה.

שעות על גבי שעות היה רבנו יושב ספון בחדרו, הוגה בתורה בנעימת קול בהתמדה רבה וביגיעה עצומה, כשהוא מנותק כליל מכל הסובב אותו. כל עיתותיו הפנויים היו מוקדשים ומוקטרים ללימוד התורה בלבד, וכבר העידו עליו כי בהגיעו לאספות רבנים בענייני הציבור, היה רבנו מופיע בשעה המיועדת כשתחת ידיו ספר רמב"ם וכדומה, ועד תחילת האספה ממש היה מנצל כל רגע פנוי לשקוד על דלתי תורה.

זצוק"ל, למלא מקומו ולממשיך דרכו ברבנות קהילת פרשבורג ובהנהגת הישיבה הרוממה בירושלים. במעמד נשגב זה אף הוכתר רבנו בתואר הנכבד 'נשיא כולל שומרי החומות' תחת אביו הגדול. היה זה מאורע היסטורי שעשה רושם רב ועורר הדים רבים בכל רחבי ירושלים וסביבותיה. היה זה ביום ראשון פרשת ויגש, ג' בטבת תש"כ. בשעות לפני הצהריים עלו המונים להשתטח על קברו של מרן ה'דעת סופר' ולבקש מאת ד' כי שושלת המלוכה תמשיך להיטוות עד ביאת הגואל, ובשעות אחרי הצהריים התקיים כינוס מרכזי בבית המדרש 'כתב סופר' בבתי-אונגארין בירושלים, בהשתתפות מאות תלמידים ואוהדים מכל רחבי ארץ הקודש, בנייהם זקני הרבנים הגאונים יוצאי מדינת הונגריה.

את הכינוס פתח יו"ר 'התאחדות תלמידי ישיבת פרשבורג', הרב שמואל למברגר ז"ל, שהזכיר בחרדת קודש את מרן ה'דעת סופר', ובמילים חמות ונרגשות הכריז בשם כל הקהילה ותלמידיה, על המשך עטרת ה'חתם סופר' לבנו הגדול, רבנו, כממלא מקום אביו. דברים נרגשים נשמעו מפי הגאון המפורסם רבי אברהם יצחק קליין זצ"ל גאב"ד נירנברג ומוותיקי תלמידי מרן ה'שבת סופר', אשר בדבריו הנפלאים עמד על-כך, כי מצד אחד אנו מברכים 'ברוך דיין האמת' על הסתלקותו של ראש הישיבה ורב הקהילה, ומאידך באותה שעה עצמה אנו מברכים גם 'שהחינו וקיימנו והגיענו לימנו הזה', על הבן שהניח כמותו אחרי, למלא מקום קודשו בתורה וביראה. בהמשך נשמעו דבריהם והוקראו מכתביהם של רבנים חשובים ושל מוסדות מפוארים, אשר גם הם הצטרפו לשגר ברכותיהם לרגל המאורע החשוב.

בדברות קודשו שהשמיע רבנו לפני קהל ההמונים, היטיב להגדיר את העול הכבד שהוטל על כתפיו זה עתה, באומרו: "הנה כל הארגונים אשר נציגיהם נשאו דבריהם פה (כולל 'שומרי החומות', איחוד הארצי של חוגי 'חתם סופר', התאחדות תלמידי ישיבת פרשבורג, ארגון יוצאי פרשבורג), הגם שמטרות שונות להם, לא הרי זה כהרי זה ופעולות גדולות וחשובות לכל אחד ואחד, אמנם הצד השווה שבהם היא הנקודה האחת המשווה את כולם, שהיא, לפעול ברוח מרן ה'חתם סופר' זי"ע, לעשות קיבוץ וריבוע ופעלים לתורה ברבים כצוואתו הקדושה, ומשימה זו שמו עלי, כנצר אבותי הקדושים זי"ע. ואכן, לא שררה היא שנתנו לי, אלא עבדות, לשאת בחזוקה, כפי כוחותיי הדלים, בעול גדול זה, להאיר לנו ולבנינו באורו של מאור הגולה מרן ה'חתם סופר' זי"ע". בהמשך, ביסס רבנו את דבריו על דברי אביו הגדול ה'דעת סופר': "כאשר נבחר אבי זצ"ל למרא דאתרא ועטרוהו בכתב הרבנות, הכריז 'בטוח אני באלה', האנשים הנאמנים לד' ולתורתו אנשי קהילת פרשבורג, 'בזכות שלושת אבות', הם שלושת אבות הקדושים, ה'חתם סופר', ה'כתב סופר' וה'שבת סופר', שהנני בא לשבת על כיסאם, שחפץ ד' בידי יצליח להרים את קרן התורה והדת לתפארת האבות. כן אני תפילה להשי"ת, כי אלה 'ארבעה מיטיבי הלכת' (ארבעת אבותי הקדושים: החת"ס, הכת"ס, השב"ס והדע"ס) יעמדו לימיני בתפקידי הקדוש, ובזכות תורתם וצדקתם אוכה להמשיך בנאמנות בדרך זו שהורו לנו ולשמואל אמונים למסורת אבות הקדושים עמודי העולם, אשר באורם נראה אור עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן".

בראש הנהגת הישיבה

למרות השבר הגדול שפקד את רבנו, לא נפל ברוחו וחיידש כנשר כוחותיו להמשיך בהנהגת הישיבה ביתר עוז ושאת כמקדם, ואף יותר מכך. הישיבה – אשר שכנה בשכונת קטמון – עלתה ושגשה, ואגפים חדשים נוספו לה. בחורים בני עלייה וצורבי מרבנו, נהרו לישיבה והתדפקו על דלתותיה והמקום הפך במהרה לתל תלפיות. אווירה עילאית שררה בהיכל הישיבה, אווירה של התעלות בתורה וביראת שמים. צוות הר"מים והמשגיחים הרוחניים פעלו במסירות נאמנה, תחת השראתו של רבנו, לצמיחתו והתעלותו של כל תלמיד בפני עצמו. עין בעין היה נראה כי אביו הגדול מייסד הישיבה בארץ הקודש, מרן ה'דעת סופר', עומד על ימינו של רבנו משמי מרומים ומסייעו להצלחה הכבירה. תלמידי הוותיקים של רבנו מספרים בערגה, עד כמה היה רבנו מעורה בעצמו בחיי הישיבה ובהתקדמות התלמידים, כאשר מדי יום אחרי תפילת שחרית היה מרצה שיעור בשולחן ערוך עם 'מגן אברהם', בהסברה נפלאה ובבהירות עצומה, וכפי שמעידים הם שהלכות אלו שלמדו עם רבנו נחקקו בזיכרונם הדק היטב. עוד

קווים לדמותו של הרה"ח הישיש ר' יהודה משה קרפפן ז"ל מעמודי התווך של ישיבת פרשבורג בימי ראשית

בשנה האחרונה נעקרה מעולמנו דמותו ההדרה של הרה"ח הישיש ר' יהודה משה קרפפן ז"ל, אשר יסד ובנה את ישיבת פרשבורג בשכונת 'גבעת שאול' בירושלים, עוד בתקופה בה הייתה השכונה שממה ועזובה. היה זה המוסד הראשון שנבנה בשכונת 'גבעת שאול' בשנות ה-תש"כ, ולאחר הקמתו החלו להיבנות סביבו בנייני המגורים הראשונים. למעלה מ-60 שנה ניהל ר' יהודה משה את הישיבה אותה יסד בנאמנות ובמסירות רבה, בעומדו לימין רבותיו הקדושים מרן ה'דעת סופר' וה'חשב סופר' זצוק"ל.

בשיחה נרגשת שקיימנו עמו לפני שנה ומחצה, סיפר לנו הרב קרפפן דברים כהווייתם: "בימי האחרונים של ה'דעת סופר', כשכבר היה חלוש מאוד, כולם דאגו ממצבו הרפואי ואז קרא לי הרבי וציווה עלי שאעמוד לימין בנו הגאון בעל 'חשב סופר' זצוק"ל, שיוכל לעמוד במקומו ולהקים את הישיבה ביתר שאת. הרגשתי, שאני חייב לקבל זאת על עצמי, כי הרי הרבי הציל אותי ממלעות המוות בפרשבורג והוא גידל אותי באותן שנים כאב ממש, ולכן אני חייב לו את חיי ואעשה הכול כדי לדאוג שהישיבה תפרח ותתעצם.

"ואכן לאחר כמה ימים הסתלק הרבי לעולמו, ואני חשתי שהציווי שציווה אותי לעשות הכול עבור הישיבה – היה כעין תקיעת כף שאני חייב לנהוג לאורה בכל כוחותיי. כך עמדתי לימין בנו ממלא-מקומו הגאון ה'חשב סופר' זצוק"ל, עד לפטירתו הכואבת כשנתיים לאחר מכן בהושענא רבה תשכ"ב. ובהמשך, עמדתי לימין בנו הגאון רבי שמחה

הרב קרפפן בנסיעותיו לגולה בנסיעותיו בגולה למען ישיבת פרשבורג

לתורה ויראה בדרכו המיוחדת של מרן ה'חתם סופר' זי"ע וממשיכי דרכו לבית הסופרים.

וכשאנו רואים כיום את אש התורה היוצאת מבין כותלי הבית הגדול, אנו מבינים כי למרות כל המלחמה הנוראה שביקשה לעקור את הכול, תקומתה של פרשבורג ממשכה עד היום הזה ביתר שאת, לחן לכבוד ולתפארה.

הישיבה הגדולה והתלמוד-תורה. מכתב ממרן ה'דעת סופר' אל הגר"י אדלר זצ"ל אב"ד טורדא בצירוף כתב-ידו של רבנו זצוק"ל על תמיכתו התמידית בהקמת הישיבה

את האבדה הנוראה שניחתה על ראשם, זאת כאשר עוד לא חלפו שנתיים מפטירת מרן ה'דעת סופר' וכבר לקו שוב בהסתלקותו של בנו-רבנו, שנקטף במיטב שנותיו וכמעט מפעלו הכביר להקמת ישיבת פרשבורג ברמה, בה השקיע כוחות רבים בכל העיתים והזמנים.

עם הסתלקותו של רבנו, נתנו התלמידים עיניהם בבנו הגרש"ב סופר זצ"ל ומינוהו לישיב על כיסא אביו ולעמוד ברבנות פרשבורג ובהנהגת הישיבה, הוא הגבר שנטל על שכמו את מלאכת הקודש להוציא לאור עולם את חידושי תורתו של רבנו בשמעתתא בהלכה ובאגדה. אם כי רובם נאבדו מאיתנו בסערת המלחמה, כשנותו מרבית הכתבים בפרשבורג, עם כל זה יגע וטרח לאסוף כעמיר גורנה את שארית פליטת תורתו של רבנו והוציאם לאור עולם לתפארה.

מצבותיהם של מרן ה'דעת סופר' וה'חשב סופר' בהר המנוחות

בחדש אלול תשכ"א, התווספו פספלי בני מדרשא ומכל קצווי ארץ נהרו בני עלייה לישיבת פרשבורג בהתוספת בצל האילן הגדול - רבנו, ולקנות מפיו חכמה בינה ודעת. רבנו - שכבר היה אז מלופף בייסורים ובמכאובים - אזור עוז והרצה שיעוריים כסדרם. בחדש זה למד עם בני הישיבה סוגיא עמוקה בענייני מקוואות, בענייני רבו נוטפין על הזוחלין - נדרים מ. וזו הייתה הסוגיא האחרונה שלמד עם בני הישיבה. בסיום הזמן ניגשו התלמידים לקבל הימנו ברכת פנייה טרם שנסעו לביתם לקראת הימים הנוראים. אכן, מי פילל ומי מילל, כי פרייה זו תהיה נצחית וכי שוב לא יזכו לראות את רבם הנערץ.

גם בימים אלו, כאשר ייסורים ומכאובים פוקדים אותו בכל גופו, לא פסק פומיה מגרסא וישב והגה בתורה יומם ולילה, ואף רשם חידושי תורה בהלכה ובאגדה. מה נורא הדבר שהקטע האחרון שירשינו בפרנקסו על התורה, היה פדרשת כי תצא ('חשב סופר' עה"ת פ' כי תצא) וסיים בזה הלשון: "הבא לטהר מסייעין לו מן השמים". בזה הייתה שביבת קולמוסו וסיום דברי קודשו.

בעשרת ימי תשובה תשכ"ב נפל רבנו למשכבו האחרון, ממנו לא קם. מחלתו גברה מיום וכוותו עזבוהו לאט-לאט. הדבר התפתח חיש-מהר בקרב תלמידיו ומעריציו שמי-הרו להרים קול תפילה ותחינה לר' לאמצו ולחזקו. בחול המועד סוכות הובהל רבנו לביית החולים, לאחר שלא אבה בשום אופן להיכנס לשם קודם לכן, ברצותו לברך על הלולב ביום שיש חג בביתו דייקא. בני המשפחה ותלמידיו הקרובים שסעדוהו על מיטת חוליו, קיוו בכל האדם כי יתגבר רבנו על מחלתו וישוב לאיתנו במהרה. וזאן כל מלאו הושענא רבה שהיה נראה כי חל שיקפור מועט במצבו וזיק של תקווה ניצת בעיני בני המשפחה, ובבוקרו של יום הושענא רבה עוד הספיק רבנו לברך על הלולב כשבני משפחתו עומדים סביבו ומייעלים לרפואתו השלמה.

אולם לקראת צוהרי היום הנשגב והמקודש, יום גמר החתימה ומסירת הפתקאות, התדרדר לפתע מצבו של רבנו ובאחת השיב את נשמתו הטהורה ליוצרה, נשבה בהמונה הקודש לגינת כל לב ונפש. השמועה המעציבה התפשטה במהירות בחוצות ירושלים וכל בית ישראל ביכו את השריפה אשר שרף ד', כאשר זכו לאות לאורו הבהיר זה שנתיים ימים בלבד, ועתה הושברו שבר על שבר, לקחה פרשבורג בכפליים.

ביום שלישי ז' בחשון תשכ"ב, התקיימה עצרת מספר גדולה בבית המדרש 'שערי שמחה' בירושלים, בהשתתפות קהל רב שבאו לבכות ולקונן על סילקו של האי גאון וצדיק. בנו הגדול ממלא מקומו הגה צ' רבי שמחה בונים סופר זצ"ל, הדגיש בקול בכי

שלא יבש המעיין. קובץ חידושי תורה של תלמידי ישיבת פרשבורג בירושלים

מסייר בהיכל הישיבה ובאגפיה, היה תמיד טורח ומחפש כיצד לשפר ולהוסיף לרווחת ולתועלת תלמידי הישיבה, למען יוכלו להגות בתורה ולהתעלות בה בשלוות הנפש ובמנוחת הדעת. בד בבד המשיך רבנו לקדם בכל כוחו את הקמת בניין הישיבה לשם ולתפארה, שכבר נרכשה מספר קומות לכן בשכונת 'גבעת שאול', ותחילת הבנייה התעכבה בינתיים. ואכן, ביום ל"ג בעומר תש"פ, חודשים ספורים לאחר הסתלקותו לגנוי מרומים של מרן ה'דעת סופר', התקיימה חגיגת הנחת אבן הפינה לבניין הישיבה במעמד נשגב ומרומם, בהשתתפות גדולי ומאורי הדור, ובראשם רבנו ראש הישיבה.

היה זה יום חג לתלמידי ומעריצי בית פרשבורג ולכל בית ישראל, שראו בכך עתיד מזהיר והמשך נפלא לעברה המפואר של ממלכת התורה פרשבורג אשר יסודתה בהררי קודש וכנחלים נטיו להמשיך את השפעתה עד לארץ הקודש. במקביל, הוחל בשלבים מעשיים של הבנייה. היסודות הונחו, התשתיות נוצקו והבניין החל לקרום עור וגידים.

מקץ שנתיים ימים

עתיד גדול נכון היה לרבנו. שלומי אמוני ישראל תלו בו עיניהם וראו בו מנהיג בעל שיעור קומה אשר ינהיג לבטח את כלל ישראל עוד רבות שנים לתפארת ולתהילה, אולם מאת ד' הייתה זאת היא נפלאת בעינינו, כי בפתע פתאום נקטף במיטב שנותיו. למעשה, כבר כמה בעינינו, כן החלו מיוחשים שונים לתקוף את רבנו וחולשה גדולה נפלה עליו. תלמידיו הקרובים ראו בעליל שהעול הכבד של מלאכה נכללה הישיבה גורם להחמרה מצב בריאותו, וניסו להקל מעליו ולהפחית ממנו את הנטל הכבד, אולם רבנו התגבר כקארי והמשיך לעמוד על משמרתו בגבורה עילאית למעלה מכוחותיו הטבעיים. מקומו לא נפקד אפילו יום אחד מלהרצות שיעורים כסדרם בהיכל הישיבה, למרות חולשתו וסאת ייסוריו שגברו והלכו מיום ליום.

בסוף זמן קיץ תשכ"א, התקיימה בחינה גדולה על כל הנלמד במשך הזמן ביישיבה, בהשתתפות רבנו ובנוכחות רבנים גדולי ישראל. על פני רבנו הייתה נסוכה שמחה מיוחדת ועל כל תשובה נכונה של תלמיד, הביע רבנו את חדותו ושמחתו העצומה. וותיקי התלמידים היו משחזרים, כי את שמחת התורה שהייתה שפוכה על פניו באותה שעה, אי אפשר לתארה עלי גיליון. עם סיום הזמן הרגיש רבנו צורך דחוף לצאת לתקופת-מה למנוחה, פוש מטורח משיא עול הישיבה, דבר שהיטיב עמו מאוד ומצב בריאותו השתפר במידת מה.

יוסף ויכלדר

הנבחר להשלים התורה

על הכינוי 'חתן תורה' מקורו והשתלשלותו והסברים מעניינים לכינוי הנאצל 'חתן'

כך גם בספר "שבולי הלקט" (סדר חג הסוכות, סימן שעב): כשהעולה הקורא האחרון לקרות בתורה כמו שעושים לחתנים ונקרא חתן תורה והיום נקרא יום שמחת התורה. ואחר שהשלים קריאתו עד לעיני כל ישראל אינו חותם מיד אלא עומדין כל הצבור על רגליהן והחון אוחו ספר תורה בזרועו ואומר [שלשה פעמים] זכינו להשלים לשלום ונוכה להתחיל ולהשלים לשלום ועונין אחריו ג' פעמים... ומתנדב חתן התורה לכבוד התורה... (אמנם לא מוזכר שם 'חתן בראשית').

בספר ה"מרדכי" כתב אודות שאלה הלכתית, האם וכיצד ניתן לעלות כהן או לוי, לחתן תורה או חתן בראשית, ולא חוששים מהנכנסין והיוצאין שיחשבו שנפל פגם בקודם: ובשמחת תורה שקורין כהן או לוי חתן תורה או חתן בראשית, שאני התם שכבר קראו ה' כמשפט היום ולא סלקי הני למנינא, ותו ליכא למיחש לנכנסים ויוצאין ועוד שמפסיקין להם ואומרים פיוטין וקורין להם בשם חתן תורה ובשם חתן בראשית וברוב מקומות הולכין עמהן חשובי הקהל על המגדל ומינכרא מלתא טובא.

דברי ה"מרדכי" הובאו להלכה ב"בית יוסף" (סימן קלה) כשהוא מביא את הכינוי 'חתן': כתב המרדכי בפרק הניזקין (סי' תג) בשמחת תורה שקורין כהן או לוי חתן תורה או חתן בראשית, שאני התם שכבר קראו חמישה כמשפט היום ולא סלקי למנינא וכן ליכא למיחש לנכנסין ויוצאין, ועוד שמפסיקין להם וקורין פיוטים וקורין להם בשם חתן תורה ובשם חתן בראשית, וברוב מקומות הולכים עמהם חשובי הקהל ומינכרא מילתא טובא, וכן כתב ג"כ רבנו ירוחם.

גם בספרי מנהגי אשכנז הקדומים, נכתב להדיא חתן תורה וחתן בראשית. כך בספר "מנהגים דבי מהר"ם" (מרוטנבורג): ונהגו לעשות שני חתנים אחד חתן תורה ואחד חתן בראשית... ואחר כך במהרי"ל (מנהגים, סדר תפילות חג הסוכות): מהר"ם סג"ל היה נוהג לקרא רק לששה גוברין וזאת הברכה עד ועזר מצריו תהיה א', כתפיו שכן ב', אלפי מנשה ג', עם ישראל ד', ובגאותו שחקים ה'. ואז אומר רשות לחתן תורה ומסיים אליו מעונה א-להי קדם, ואח"כ רשות לחתן בראשית.

וכן ב"ספר המנהגים" לרבי יצחק אייזיק מטירנא, שכתב את הסדר כפי שנוהגים כיום: קורין כל הנערים יחד, וקונין חתן תורה, ואומרים מרשות הא-ל הגדול וכו' וקורין לו מעונה א-להי קדם וכו' עד ולכל היד החזקה. ואז קורא החתן לכל היד עד לעיני והקהל אומרים לעיני כל ישראל, וכן החתן, ואומרים חזק. ושליח ציבור אומר לחתן מי שברך וכו'... וקונין חתן בראשית, ואומר לו מרשות מרומם וכו'. וקורין לו מבראשית עד ויכולו, והחתן קורא ויכולו וכו' עד אשר ברא א-להים לעשות, ואז הקהל אומרים אשר ברא א-להים לעשות, וכן החתן אומר כמו כן, ואומר לו שליח ציבור מי שברך.

המשתה בשמחת תורה, נכתב הכינוי חתן: ובתשיעי ספק שמיני אנו עושין שמחת תורה, ומסיימין התורה ומתחילין בראשית, וחתני תורה עושין סעודה לכבוד גמר תורה. ובמלכותנו בשושני"א עושים חתני תורה סעודה גמורה ומזמנין מבני הקהל ונותנים להם מאכלים טובים אווזות ותרנגולין. ומצאתי עיקרו של מנהג אני המחבר יצחק בר' משה נב"ה, בתחילת מדרש שיר השירים, "ויבוא ירושלים

כ"ק מרן אדמו"ר ממודז'ין ז"ע בריקוד עם ספר תורה

ויעמוד לפני ארון ברית ה'", א"ר יצחק מיכן שעושים סעודה לגמרה של תורה. גבי שלמה המלך כתב "הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחר כך לא יקום כמוך", וכתב "ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו", הנה כשנתן לו הקב"ה חכמה לכבוד החכמה עשה משתה. ומיכן למד ר' יצחק שהגומר תורה שכולה חכמה שצריך לעשות סעודה ומשתה.

בכל התפוצות העולה המסיים את התורה בשמחת תורה נקרא 'חתן תורה', והעולה לתחילת התורה בפרשת בראשית נקרא 'חתן בראשית'.

במאמר שלפנינו נעסוק בהשתלשלות הכינוי 'חתן' בארצות שונות, החל מלפני אלף שנה. נביא כמה ביאורים שנאמרו על התואר 'חתן'. נעסוק בשאלה מי ראוי לעלות לחתן תורה, וגם בזה נכתוב על השתלשלות המנהגים השונים.

בתקופות קדומות איננו מוצאים את הכינוי 'חתן' לעולה התורה. כך בסדר רב עמרם גאון מזכיר בדבריו את 'הגומר' ולא נזכר 'חתן'. גם בספר הטור לא נזכר הכינוי 'חתן', בסימן תרט"ו: ונוהגין באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרין נדבות וקוראין לכל מרעיהן ועושין משתה ושמחה ויום טוב לסיומה של תורה ולהתחלתה. אמנם בתקופת רבנו יעקב בעל הטורים, כבר היה נוהג בארצות אחרות לקרוא 'חתן תורה' (כפי שנראה להלן).

המקור הראשון לפנינו שנזכר בו הכינוי 'חתן' הוא ב"מחזור ויטרי" (סימן תיח): שמונה פסוקים אחרונים שבתורה יחיד קורא אותם שלא להפסיק בפטירתו של יסוד עולם. והוא נקרא החתן הגומר את המצוה, כאילו עשאה כולה, ונקראת על שמו... ומביאין ספר תורה שני וחוזר חלילה, חינוך לתורה בהדרן עלן. וקורא בראשית עם כל ימי היצירה והמנוחה, גם הוא חתן נעלה, כמתנן ונכנס לחופה. כאן מוזכר הכינוי חתן גם למסיים את התורה וגם למתחיל את התורה. אמנם לא כתוב להדיא 'חתן תורה' ו'חתן בראשית' כפי שנקראים כיום.

תקופה קצרה אחר כך ב"סדר טרוייש" לרבי מנחם בן יוסף חזן, בו כתב את סדר התפילה ומנהגי קהילת טרואה (טרוייש) מביא בתוך דבריו את חתן תורה וחתן בראשית (סימן ב): יש מנהגים חלוקים ביום שמחת התורה בקדיש שאחר קריאת התורה, יש אומרים אותו אחר חתן תורה לפי שהוא סיום התורה, והעיקר לאומרו אחר חתן בראשית לפני המפטיר כמו בשאר יום טוב ומוסב הוא לכל הקריאות שבאותו יום בין לסיום התורה בין להתחלתה.

גם בספר "הרוקח" כתב אודות אמירת הקדיש בסדר הקריאה, ואף הוא הביא את הכינוי 'חתן' (הלכות סוכות, סימן רכד): בשמחת תורה קורין וזאת הברכה עד ובגאותו שחקים, וחתן תורה מי כא-ל ישורון ומשלים התורה. וחתן בראשית קורא בראשית ברא עד אשר ברא א-להים לעשות, ואומר קדיש לפי שאין אומרים קדיש עד שיקרא כל הקרואים.

עושים חתני תורה סעודה גמורה ומזמנין מבני הקהל

גם בספר "אור זרוע" (חלק ב, אות שכ) בו מובא המקור לעשיית

‘וקורין אותו העולה חתן תורה’

בטור ובשולחן ערוך לא נזכר כינוי 'חתן', וכך גם בהגהות הרמ"א לא נזכר חתן אלא נכתב 'המסיים והמתחיל' (סימן תרסט): וקורין יום טוב האחרון שמחת תורה, לפי ששמחין ועושין בו סעודת משה לגמרה של תורה, ונוהגין שהמסיים התורה והמתחיל בראשית נודרים נדבות... אמנם ב'דרכי משה' הביא הרמ"א בתוך דבריו את דברי המרדכי, האור זרוע, ומנהגי טירנא (שהובאו לעיל), ושם העתיק את הכינוי חתן, וכן כתב 'וקורין אותו העולה חתן תורה'. ואכן אצל תלמידו של הרמ"א, רבי מרדכי יפה בעל ה'לבושים כתוב בפשטות הכינוי חתן (סימן תרסט): והחתן תורה מתחיל מעונה ומסיים התורה, ומברכין אותם בעל פה פסוק המלאך הגואל, וקונים חתן התורה והוא המסיים את התורה.

בקהילות הספרדים התקבל הכינוי 'חתן' מעט אחרי קהילות צרפת (הצפוניות) ואשכנז. כך כאמור הוא לא נזכר כלל בטור וכן לא מובא ב'אבודרהם' (תלמידו של רבנו יעקב בעל הטורים).

בתקופה מאוחרת בהרבה, רבי חיים בנבנישתי בעל ה'כנסת הגדולה' מביא את הכינוי חתן כדבר פשוט (כנה"ג, הגהות הטור, סימן תרסט): סדר הקריאה לפי מנהגינו כך הוא, בראשון קורין וזאת הברכה עד על במותימו תדרוך, החמישה שהם חובת היום והנוספים לכבוד החתנים. ואחר כך קוראים לחתן תורה שהוא המסיים, וקורא באותו ספר עצמו מתחילת הפרשה עד סופה. ואחר כך קורין לחתן בראשית שהוא המתחיל...

לחתום את התורה

הארכנו מעט במקורות הקדומים, מהם בסוף האלף החמישי, שבהם נכתב הכינוי חתן. אמנם לצד זה מצינו גם את הכינוי 'חתן תורה'.

ספר 'עיוור שנים' הנקרא גם 'תקון יששכר' הוא חיבור מקיף בענייני מנהגים לכל השנה וקריאת התורה וההפטרה לפי כל קביעות השנים ע"פ הלוח. את הספר חיבר רבי יששכר נ' סוסאן מחכמי מרוקו שעלה לארץ ישראל והתיישב בצפת בתקופת תור הזהב של העיר, המחבר עסק הרבה בבידור מנהגים ונשא ונתן בענייני מנהגים עם מרן ה'בית יוסף'.

בספר הוא כתב על העולה המשלים את התורה שקונה את העלייה בדמים מרובים 'נדי לחתום את התורה, וקוראין אותו חתם תורה' וגם בהמשך כתב על הסעודה שעושה לכבוד התורה שהוא חתם אותה. והנה יש שרצו לומר שכנראה השם הקדום והנכון של העולה המסיים את התורה הוא 'חתם תורה' לשון חתימה וסיום, ומזה השתרבב (בטעות) לומר 'חתן'. ויש אף מי ששיער שפעמים רבות האות מ' בסוף תיבה (מ' סופית) הופכת לאות נ' סופית, וגם כאן נגרם הדבר בטעות, ולפי זה כל הכינוי 'חתן' יסודו בטעות.

אמנם מי שרואה את חבל הראשונים הקדומים שהובאו לעיל, מתקשה לחשוב שהכל התחיל בטעות. ומלבד זה מרן ה'בית יוסף' שכאמור הכיר את רבי יששכר נ' סוסאן הביא מדברי הראשונים שכתבו 'חתן תורה' (ולהלן נביא כמה ביאורים לכינוי חתן בשמחת תורה).

והנה, התבוננתי בספר 'תקון יששכר' שנדפס בשנת שכ"ד (בחי ה'בית יוסף') ושם נכתב להדיא: וקורין אותו חתם תורה, ויש שקורין אותו חתן תורה. הרי שגם רבי יששכר נ' סוסאן כתב שיש שקוראים אותו 'חתן תורה' וזה לצד מה שהביא שקוראים 'חתם תורה'. והוא כלל לא חשב שהכינוי חתן מקורו בטעות. מלבד זה, הכינוי 'חתם תורה' שייך רק למסיים – חתן תורה, ולא לחתן בראשית, ובמקורות הקדומים נכתב להדיא חתן גם על חתן בראשית (אמנם המפקקים יאמרו שהדבר השתלשל מהטעות הראשונה מחתם לחתן ומשם עבר לחתן בראשית...)

ברכת שהחינו

בספר 'הרוקח' (הלכות ברכות, סימן שעא) עסק בברכת שהחינו, ובסוף דבריו כתב: לפי הנאת האדם צריך לברך, והנאת סיום התורה והתחלת התורה בשמחת תורה לחתן מברך שהחינו וקיימנו והגיענו. הרי לנו חידוש גדול שלא מוזכר בפוסקים הלכה למעשה, שחתן תורה וחתן בראשית מברכים ברכת שהחינו.

ב'ספר המנהגים' לרבי יצחק אייזיק מטירנא (יש הגהה בעניין בתוך דברי הספר (שהובא לעיל). רבי יצחק אייזיק מטירנא חיבר את ספר המנהגים בין השנים ק"ס-ק"פ (בערך), החיבור היה נפוץ מאוד, ונציין שהוא נדפס בכמעט במאה מהדורות (!) (המהדורה הראשונה הידועה נדפסה בשנת של"א בוונציה, ובה נכתב שהיא מהדורה שלישית). וכידוע הרמ"א התבסס עליו במנהגי אשכנז. לצד זה שזה היה הספר

האסון שאירע לחתן תורה

החלה לשקוע בסוף ימיו של רב האי גאון, ואחריו כבר לא מינו 'גאון', הרי באזור אחר של העולם הייתה פריחה של לימוד התורה.

אחד מארבעת החכמים שנשבו ונפדו היה רבנו משה בן חנוך שנפדה ע"י קהילת קורדובה, והיה עם בנו רבי חנוך. לאחר פטירת רבנו משה, בנו רבי חנוך היה מנהיגה הרוחני של יהדות ספרד.

ב'ספר הקבלה' לראב"ד (הראשון) מובא תיאור קשה מה אירע בשמחת תורה בקורדובה בעת שהוא עלה לחתן בראשית, כשליחו אותו ועלו למגדל:

וכן היה מנהגו של הרב רבי חנוך כשהיה עולה לסיים התורה בכל שנה ושנה ביום טוב האחרון של חג היו עולים עמו גדולי הדור ועיני העדה, ובשנת ד' אלפים תשפ"ה עלה כמנהגו ועלו עמו גדולי הדור והתיבה הייתה ישנה ונשברה ונפלה ונשברה מפרקתו של הרב, ומת לימים מועטים, לאחר שהעמיד תלמידים הרבה והרביץ תורה בישראל.

בקהילות רבות היו מכבדים מאוד את מי שנבחר להשלים את התורה – חתן תורה, כשהכוונה שעי"ז יהיה כבוד לתורה, קהילה וקהילה ומנהגיה הטובים, בהרבה מקומות שרו לכבוד העולה, ויש קהילות שכל הקהל עמד לכבודו כשהחל בדרכו לעלות לתורה. וכבר הובאו דברי המרדכי, שכתב שגם כהן או לוי יכול לעלות לחתן, ובין הדברים כתב: וברוב מקומות הולכין עמהן חשובי הקהל על המגדל. היינו כפי שמובא גם בעוד מקומות, בבתי כנסת רבים, ובמיוחד בבתי כנסת עתיקים, הבימה הייתה גבוהה, והיו עולים אליה במדרגות. ובהרבה ספרים היא מכונה 'מגדל'. ובשמחת תורה היו קהילות שחשובי הקהל היו מלווים את החתן ועולים לצדו על המגדל.

ידוע המעשה שאירע לפני מעט יותר מאלף שנה, עם ארבעת גדולי התורה שנשבו על ידי שודדי ים, ונפדו ע"י קהילות ישראל בצפון אפריקה ובספרד, ושם בקהילות הם הרימו את קרן התורה. וכך בעוד שמשה של יהדות בבל

"...לפי הנאת האדם צריך לברך, והנאת סיום התורה והתחלת התורה בשמחת תורה לחתן מברך שהחינו וקיימנו והגיענו. הרי לנו חידוש גדול שלא מוזכר בפוסקים הלכה למעשה, שחתן תורה וחתן בראשית מברכים ברכת שהחינו..."

רבי שלמה רוקקא זצ"ל ומנהגים דקהילת אורבנו – איטליה' מלפני כ-350 שנה (זכור לאברהם, תשנ"ג) ושם (עמוד תצח) מובא שבשמחת תורה חתן מברך שהחינו, אך מוסיף שם: וכל זה מיירי במקום שנהגו להפיל גורלות על עסק חתן תורה וחתן בראשית כי למי ישיגע הגורל ה"ה חתן תורה או בראשית. אבל מקום שנהגו לאחד מגדולי הקהל וממנים אותו להיות נבחר להשלים התורה, א"צ לברך שהחינו... כי לא מגזרת מלכו של עולם... והכל לפי המנהג.

טעם השם 'חתן'

על כך שהעולה לתורה מכונה 'חתן', מובא בכמה ספרים שזה על פי דרשת חז"ל, תורה צוה לנו משה מורשה - אל תקרי מורשה אלא מאורשה. וכבר מובא שהתורה נקראת כלה כמו שאמרו (ירושלמי תענית) יצא חתן מחדרו וכלה מחופתה זו תורה, וב'ספר הבהיר' נכתב שהתורה היא ארוסתו של הקב"ה, וגם בספרי הדרוש הרחיבו בעניין. בספר 'סדר היום' למקובל רבי משה נ' מכיר, (נדפס בשנת שנ"ט) כתב על הטעם שהמתחיל והמסיים נקרא חתן:

הענין הוא לפי מנהגנו שאנו קורין כל החומש בשנה אחת, והיום הזה השלמנו סדרנו וחזרנו להתחיל, ועל שזיכנו א-להינו לכך מחבוב המצוה אנו עושין כך ומשמחין התורה שע"י זכינו לכך, וכך המתחיל והמסיים עצמם עושין שמחה ונקראו חתנים, המסיים חתן תורה שעל ידו נשלם הסדר ועיקר החתונה על ההשלמה. והמתחיל חתן בראשית שהוא זכה להתחיל הסדר ונקרא חתן שעל ידו חזרו להתחיל, ובין זה ובין זה מקשטים התורה זה בכה וזה בכה כחתן שמקשט את הכלה בתכשיטים שמביאים לה ובס' זוהר יש ענין סגולה לענין זה בפני עצמו שהוא נקרא שמיני עצרת והראה הקדוש ברוך הוא ביום הזה אהבתו שהייתה לו עם ישראל מכל האומות וכן כתיב עצרת תהיה לכם, לכם דווקא ולא לשאר עממין, משל לבן מלך וכו' ומטעם זה עושין שמחה יתירה היום הזה אם לתורה אם לעם ישראל.

ויש שהביאו מלשון ה'ליקוט שמעוני' (מלכים א, רמז קעג) אודות בקשת שלמה המלך: אשאל שיעשה אותי איפרכוס או דוכוס היא יוצאת ביד, אלא הריני שואל דבר שכל הדברים טפלים לו הכסף והזהב טפלים לו, אמר לו מרי הואיל והגסת לבי שאשאל לפניך שואל אני ממך שתשיאני את בתך ואעשה חתנך אמר לו חייך כך אני עושה, כך שלמה א"ל הקב"ה שאל מה אתן לך ושאל החכמה.

רבי ישכר שלמה טייטל בספרו "משנה שכיר" כתב הסבר נפלא לכינוי חתן, ובוהו גם מבאר מה שמקובל כיום בהרבה קהילות שחתן תורה הוא הרב, וחתן בראשית הוא בעה"ב חשוב, ומפני חביבות הדברים נביא את עיקרי הדברים.

תחילה הוא מביא מהמהרי"ק שני ביאורים לתיבת 'חתן', האחד שמקור השם חתן הוא בזמן החופה ולא קודם (ומה שנקרא כיום חתן

כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע עם ספר תורה

תלולה בצוואריהם, ואע"פ שהם ב'כי יותן' מרבים מאוד מהר ומתן, ידיהם דמי"ם מלאו וחתני דמי"ם הם לנו, ועל ידי כן נעשים חתני תורה ותקטן עוד זאת בעיניהם ומבקשים בכל עז ליקח את העטרה עד שמשדלים ומתאמצים להוליך אותם סביבות הקהל בניגונים ובשירים ובזמירות... הן כל ראתה עיני ותהי בלבי ובקברי כאש בוערה, לא אוכל און ועצרה...

והוא מפרט את התקנה: לכן שמתי פני כחלמיש ולא אמיש מעשות פרי עץ הדר הדר באילנו משנה לשנה ולא יקחו עוד חתני התורה... ובכח ה-אל ית' ותורתו הקדושה ובהסכמת יתר לומדי הקהלה הכלולה יצ"ו אני אומר שמכאן ולהבא לא יהי' בארבעה בתי כנסיות שבעירנו רשאין למכור עוד המצוה הזאת של חתן התורה רק נכבדי כל כנסת וכנסת ומנהיגיו דור דור ושופטיו דור דור ופרנסיו יבחרו להם כטוב בעיניהם איש הגון לכך, לומד או זקן ונשוא פנים או אפילו בחור ובלבד שיהיה בו איזו ריח של תורה ומקושט במעשים טובים ומאופד ביראת ה', דדא ביה כלא ביה, ודלא דא ביה מה ביה... תכלית כוונתנו לא ינהגו עוד בוו המצוה מנהג בזיון למוכרה בדמים ולא יתנוה אלא במקום אשר יראה לדבר ומנהיגי כל כנסת וכנסת שהוא כבוד ה' ותורתו הקדושה, ואשר יעבור על הסכמתנו זו בידוע כי דבר ה' בזה, וקורא לו ופורץ גדר ישכנו נחש, הבלתי מקבל לחש, ויהיה לאלה לקללה ולמארה נשמת ה' כנחל גפרית בוערה... נאום אליהו קפשלי, הנותב בשנת המשת אלפים ומאתים ותשעים ליצירה פרשת האזינו השמים ואדברה. ואחר כך נכתב: התקנה הנ"ל קבלו עליהם כל הקהל יצ"ו בששון ובשמחה ולא מכרו את חתונת התורה הנ"ל אמנם ביררו בארבע בתי כנסיות אנשים חכמים וידועים וזקנים.

כל אחד יאמר שהוא מוכתר בתורה'

ה"אליה רבה" (תרסט, טז) מביא את דברי ה'כנסת הגדולה' אודות ביטול המנהג למכור את החתנים, אך כותב ע"ז: אך קשה לבטל המנהג למכור, גם לפי זה ירבה מחלוקת שכל אחד יאמר שהוא מוכתר בתורה או גדולי הקהל, מכל מקום ראוי ליהרר שלא לקנות אלא למוכרת או מגדולי הקהל הנ"ל. בספרי הפוסקים והמנהגים כתבו ע"כ, שמחד אכן ראוי לתת את העלייה לרב או לת"ח, אולם מאידך הרמ"א כבר כתב (סימן רפב): אין איסור לקרות ע"ה נכבד עשיר וגדול הדור לפני ת"ח, כי אין זה בזיון לת"ח רק כבוד לתורה שמתכבדת באנשים גדולים. ואף לגבי חתן תורה כתב להדיא: נהגו לסיים התורה אף על קטן העולה, אף על גב די"א דדווקא תלמיד חכם צריך לסיים, בזמן הזה שהחזן קורא אין לחוש. אך מקוצר היריעה לא נאריך, ונסיים בדברי ה"משנה ברורה" (ס"ק א): ומי שקורא פרשה זו (-מעונה) נקרא חתן תורה, ונהגו למכור פרשה זו ופרשה בראשית וקונים בדמים מרובים, וראוי להדר אם באפשר שיהיו הקונים מוכתרים בתורה או עכ"פ מגדולי הקהל.

מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בהכנסת ספר תורה

ב"ספר חסידים" (מהדורת ברלין, תתתעא) כתב בכאב על השתלשלות הדבר: מתחילה לא היו קורין בתורה אלא תלמידים חכמים המוכינין לכך וכשהיה חתן הגון היו קורין אותו ולא היו יודעין אם ברשות עמד, והתחילו לעשות הרשויות של חתנים שידעו שמרשות הצדיקים עמד, וכשגברה ידי חזנים אוהבי שוחד ויד הרשעים אוהבי כבוד, וגם חתן תורה וחתן בראשית התחילו לתת שוחד לעמוד, התחילו ששליח ציבור יקרא בתורה אף עמי ממשפחתו לעמוד, ומעת שקבלו החזנים שוחד קורין הכול.

בספר "כנסת הגדולה" מביא אודות תקנה שתיקנו לא למכור את החתנים: "יש מקומות נוהגין למכור החתנות כל מי שמעלה בדמים אותו לוקח החתנות, וכן היה מנהג תיר"א מקדמת דנא, ושוב ביטלו המנהג הזה. ומצאתי למהר"ר אליהו קאפסלי בתשובה כתיבת יד כתב, שמנהג קנדי"א היה למכור החתנות, ושהוא ז"ל התקין שלא למכור אלא לעשות חתנים מגדולי הקהל, שאין ראוי שיהיו חתני תורה אלא מי שהוא מוכתר ומעוטר בתורה ולפחות שיהיו מגדולי הקהל".

מכיון וידוע כיום כתב היד שהזכיר בעל ה'כנסת הגדולה', אודות התקנה. נעתיק חלקים מכתה"י עם הלשון המיוחדת, לשון חכמים מתובלת בחלקי פסוקים ומליצות, לשונם של יהודי ספרד מלפני חמש מאות שנה.

רבי אליהו קפשלי רבה של קנדיאה שבאי כרתים, שהייתה קהילה חשובה ומצודתה הייתה פרוסה לכמה ארצות. תחילה הוא היה ראש הקהל ואחר כך נתמנה לרב, ונחשב כאחד מגדולי הרבנים בזמן ה'בית יוסף'. הוא לא היה נוטל שכר עבור משרתו, והיה מחלק מכספו למטרות צדקה ולפדיון שבויים.

ידיהם דמי"ם מלאו וחתני דמי"ם הם לנו

הוא כותב בלשון קשה מה ראו עיניו: "אנכי משלומי אמוני קהלתנו הבא על החותמת מודיע לכל רואי כתיבתי זו עם חתימתי מטה, כי ראיתי אשר לא כדת בעיר צלמי בזיתי וזה חזיתי ואספרה. כי חדשים מקרוב באו לא שערום אבותינו ובימי החג הנהיגו למכור המצוה הנקראה בשם חתן התורה, וכרוזא קרי בחיל כל הרוצה ליטול יביא דמים יטול, ומכריזין החתנים בקול המולה גדולה, מי האיש החפץ בחתונה יעלה בדמים, ותעבור הרנה במחנה וכיון שנתן רשות לקונה שוב אין מבחין בין חכם לעם הארץ ובין צדיק לרשע, והיה כצדיק כרשע, כנער כזקן כנקלה כנכבד כטוב כחוטא, הנשבע כאשר שבועה ירא. ורבים מעמי הארץ מתייר"ים ומשתררים ובורים גמורים ונערים שמנוערים ואפילו מקריאה בעלמא ודעתם קצרה קופצים בראש ויהבו ממונא וקיימי, ונעשים חתני תורה ויולדו על ברכי הג'ר שפחה זרה, ותהי שרי עקרה... יש מהם אנשים בלי שם וחושבים לקנות להם שם, וגונבים דעת הבריות מראים תומה ותחתיה טומאה מראים נפש נהדרת ותחתיה תעמוד הבהרת, אין א-להים כל מזמותיהם, וקופה של שרצים

כ"ק מרן אדמו"ר ה'דברי שלמה' מבאבוב בריקוד עם ספר תורה

מהאירוסין הוא ע"ש העתיד). והביאור השני הוא שחתן הוא גם תינוק ביום המולד, וזהו שחתן הוא התחדשות ושמחה. וכותב: "עפ"י דברי המהרי"ק נראה טעמא דמילתא שאנו קוראין בשמחת תורה להמתחיל ולמסיים את התורה בשם 'חתן'. לפירוש הראשון, על שם סופו, שיתייחד לבו לתורה ויתאמץ על להבא לקשר עצמו בקישור יותר גדול ממה שהיה עד עתה, לזה צדק להיקרא בשם 'חתן'. משא"כ מי שלא יקרב עצמו אל התורה יותר ממה שהיה עד כעת, אין ראוי להיקרא בשם 'חתן'. ולפירוש הב', צריך שתתחדש אצלו השמחה והאהבה אל התורה יותר ויותר ממה שהיה לו עד עתה, אז נאה לו גם זה.

התלמיד חכם חתן תורה - הבעה"ב חתן בראשית

"ויש לומר עוד יותר עפ"י דברי המהרי"ק הנ"ל, בהקדם דברי הגמרא (ברכות נו): 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב', אל תקרי 'מורשה' אלא 'מאורסה'. ובגמרא (ע"ז יט) אמר רבא, בתחילה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר 'בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה וילילה'. ופירש רש"י בקידושין (לב, ב ד"ה ובתורתו) בתחילה היא נקראת תורת השם ומשלמה וגרסה נקראת תורתו, היינו אחר שטרח בה, אז נעשה לו לקניין נפשי. וזה כוונת המדרש 'אל תקרי מורשה', היינו שהיה לו תיכף בתחילה לקניין עצמו, כמו דבר של ירושה שהוא תיכף קניין שלו. 'אלא מאורסה', בתחילה היא לו כמו אירוסין שנתארסה עמו, ואחר שיגע בה אז תהיה לו לקניין עצמי כמו ירושה. ומפני זה קוראין למתחיל ולמסיים בשם 'חתן', לרמז אף שכבר סיים את התורה אל יחשוב שכבר קנה אותה לגמרי, ורק ידע שעוד נהגו רק חתן שעומד בתחילת אירוסין שלו וצריך להתחיל מחדש, ורק על שם סופו קורין לו 'חתן'. וזהו לפירוש הא'. או בשביל השמחה החדשה שנדמה לו התורה לחדש נקרא 'חתן'. ומוסיף: "ונראה ליתן טעם למה קורין לתלמיד חכם 'חתן תורה', ולבעה"ב שקורא בראשית - 'חתן בראשית'. דידוע דיש יששכר וזבולון, יששכר לומד וזבולון מחזיקו, וגם דרשו 'בראשית' - התורה שנקראת בראשית. ועל כן הת"ח שמדבק עצמו בתורה ממש נקרא 'חתן תורה', אבל הבעה"ב הוא רק להחזיק את התורה נקרא 'חתן בראשית', שהוא רק בשביל התורה ולא עם התורה ממש.

מי נבחר לחתן תורה?

בדורות קדומים היה נהוג בכל הקהילות שה'חתן' היה הרב או תלמיד חכם מובהק. אולם במהלך הדורות היו קהילות ובתי כנסת שמכרו בדמים מרובים את העליות החשובות האלו.

יעקב שלמה שיינברגר

אַרוֹמֶךְ בְּעֵטוֹר סֶפֶה

הטעם שנהגו להדר לתלות אתרוגים לנוי סוכה, ומי נהג לתלות קל"ו אתרוגים - תליית 'מזגן' בסוכה בפרט במקומות החמים - אין לך נוי סוכה גדול מזה - הצצה זעירה לסוכת הפלא של הגאון הצדיק רבי יצחק נתן קופרשטאק זצ"ל - יושב בסֶפֶה תָּמּוֹר נֹוה אָהֶלוֹ, טָלוּל עֵצִי עֵדֶן יְאֵהִילוֹ, זְכוּתוֹ תְּלִיץ בַּסֶּפֶה לְנֶהְלוֹ

וז"ל: "עיקר דברים אלו נראה לי, שהוא ממה שכתוב (ויקרא כג) "בסכות תשבו", ודרשינן "תשבו - כעין תדורו". ולפיכך מה שאדם עושה עיקר תקרתו, ציוותה כאן התורה שיהא מפסולת גורן ויקב דומה להן. ולפי שאדם נותן בתקרתו קורות המצוירות או דברים אחרים שאינן עיקר תקרה אלא טפלה לה לנוי כדי שְׁתַּעֲרַב עליו

נוי סוכה - להנעים ישיבתו בה

בכדי להבין מה נשתנתה מצות סוכה יותר מכל המצוות, שמהדרין בה ביותר להדרה ולקשטה בבחינת זה א-לי ואנוהו, נצטט מדברי הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' נה) דנותן טעם לשבח, דעשיית 'נוי סוכה' היא להנעים עליו ישיבתו בה, ולקיים בה תשבו כעין תדורו

וכל המרבה הרי זה משובח

חיבה יתירה נודעת למצות סוכה, ומהדרין בה קהל עדת ישורון לקשט ולפאר אותה בנוי סוכה לעטר ולקשט בה את הסוכה, ומשקיעים בזה חסידים ואנשי מעשה לצד פשוטי עמך ישראל - דמים רבים תרתי משמע.

וכבר נזכר מנהג זה לראשונה בגמ' סוכה (דף י.) המפרטת את נוי הסוכה למיניהן לעניין איסור תשמיש בהן, וכה שנינו: "תניא סיככה כהלכתה, ועיטרה בקרמין ובסדינין המצוירין, ותלה בה אגוזין שקדים אפרסקין ורמונים פרכילי ענבים ועטרות של שבולין יינות שמנים וסלתות, אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג" וכו'.

ואם אמנם שאינו מפורש להדיא בברייתא זו שהי' נוהגים כן בתור חיוב, ברם ממה שהאריך התנא וחשיב כרוכלא יותר מעשרה מינים של נויי סוכה שעיטרה בהם, [שאינן בזה לכאורה שום צורך לעצם הדין שמסיק שם שאסור להסתפק בהן, אלא] רצה התנא להורות לנו שנדע עד כמה הי' מנהגם לחבב את מצות הסוכה ליפותה בקרמין ובסדינין ובפירות חשובין, ושכל הדורות ראוי ונכון להתנהג כן.

ואכן מכאן הוציא השל"ה הקדוש מקור למנהג זה, וכה כותב בספרו (מס' סוכה - עמוד השלום) "תניא סככה כהלכתה ועטרה בקרמין ובסדינין המצוירין ותלה בהן אגוזים ושקדים וכו', אפילו שיחתן של תלמידי חכמים הוא תלמוד (סוכה כא, ב) דמכאן נראה שהיה מנהגם כן לחבב מצות הסוכה וליפותה בקרמין ובסדינין ולתלות בה פירות חשובין, על כן ראוי לעשות כן, וכל המרבה הרי זה משובח".

כיוצא בזה בספר "סדר היום" (מצות סוכה): "מדקדקים לנאותה בכל דבר נאות לה, וזה עיקר בכל המצוות שיהיה האדם שמח וטוב לב לזכות בעשייתה, עד שמפני כך עושה בה תוספת טובה יותר ממה שנצטווה מפני חבוב המצוה, ובוה יש לו שכר אחר נוסף על שכר עשייתה".

נוי סוכה להנעים הישיבה בה. נוי סוכה (אילוסטרציה)

לעשות עם כל ההידורים. נוי סוכה (אילוסטרציה)

דירתו לפיכך התיירו לגבי סוכה כן. לפי שאין אלו לעיקר סכך אלא להתנאות ולהנעים עליו ישיבת סוכה ומצוה. ולא עוד אלא שהוא מצוה מן המובחר העלות שם כליו הנאים לחבב את המצוה ושתהא דירתו ערבה... עכ"ל.

ומדברי הרשב"א מקור לאומרים שהידור מצוה היא, להכניס "מזגן" לתוך הסוכה, שינעים לו ישיבתו בה ובפרט בערי השפלה החמים, [ראה ב'המבשר' - מוסף תורני לסוכות תשע"ד בשיחה עם הגאון בעל ה'פסקי תשובות' שליט"א, שהתבטא: "ישנם רבים שמהדרים לבנות 'מטבח של פסח' ומוזילים לשם כך דמים מרובים, צריך לזכור כי באותה מידה ולא פחות יש להדר ולהשקיע בהקמתה של הסוכה כדת וכדין, להקפיד שלא יחסר בה מאומה. כך שתוכל להיות תחליף מושלם לבית בימי החג, ובוודאי שבערי השפלה ובמקומות החמים ראוי ומהודר להכניס מזגן לתוך הסוכה כדי לאפשר את הישיבה בה בכל שעות היממה, וייתכן שיש בכך חובת השתדלות גמורה" יעו"ש].

הגה"צ אב"ד דעברעצין ז"ל שאל פעם את כ"ק האדמו"ר ה"דברי שלמה" מבאבוב זצ"ל על מה שמקשים סוכה בכל מיני קישוטים כנהוג, דהלא איתא בגמ' (סוכה כו ע"א) תשבו כעין תדורו, וכי כך נראית דירת כל ימות השנה. ענה לו רבנו, הן אמת שבדרך כלל אין בני אדם מציירים דירותיהם כך אבל בזמן שבא המלך להתאכסן בביתו של אדם, הלא בוודאי יקשט ויפאר את החדר המיועד למלך בכל מיני קישוטים שונים. כן הוא לעניין הסוכה שבוודאי צריך לקיים תשובו כעין תדורו, אבל בנוסף לזה הלא הסוכה היא ציאל דמהימנותא, ומלך מלכי המלכים הקב"ה בא לסעוד עמנו בצוותא,

"וזהו כוונת התנא "הוי זהיר במצוה קלה" - השייך למצוה חמורה, הוי זהיר בהם כבחמורה עצמה וכו', שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוה, כלומר שיכול להיות שתקבל שכר עבור מצוות קלות השייכים למצוות חמורות, יותר ממצוה חמורה עצמה".

הרה"ק מראפשיץ דיבר כל יום מהסוכה

ואכן, מצינו אנשי מעשה וגם לרבות גדולי הדור שבעצמם הכינו עצמם בהכנה רבה ובעבודה עילאית בפרוס החג בהכנת ה'נוי סוכה' ותיקונה, ולגודל אהבת ה' וחיוב מצוותיו שבער בליבם כרשפי אש השקיעו ללא גבול מהונם ומאונם לקשט את הסוכה בכל מיני פאר ויופי, ומהם היו שבמו ידיהם הטהורים עיצבו ותיקנו קישוטים ופרחים לנוי סוכה ובעבודה מפליאה זו נשאו לבם בחכמה בכוננות נעלמות ובייחודים של מעלה.

מבין רועי ישורון גדולי החסידות מתבלט באור יקרות עבודתו הקדושה עמיקא וטמירא של היחיד בדורו בחכמת אלקים הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זצ"ל בעשיית הסוכה ותיקון נוייה, כפי המסופר עליו שהי' מתקן ומצייר את הסוכה בכל יום בשנה ועל ידי כך הי' לו סוכה נאה עד למאוד. והצדיקים בדורו אמרו עליו ששורש נשמתו הוא ממצות סוכה, וכן היו נוהגין בניו ובני בניו אחריו לעשות סוכה נאה ומהודרת ולהוציא הוצאות הרבה כדי לצייר את הסוכה בכל מיני קישוטים ('פרדס אליעזר' עמ' סב בשם נכדו הרה"צ רבי יצחק ממעליץ זצ"ל).

וכן מסופר בספר "אהל נפתלי" (אות ג'): "שמעתי שצדיקי דורו אמרו על רבנו נפתלי מראפשיץ כי נשמתו היא ממצות סוכה שבתורה, ובאמת היה עוסק כל השנה במצות סוכה, ובכל יום היה עושה איזה עבודה בסוכה שלו, ביום אחד היה נועץ יתד בסוכה, יום אחד למד במסכת סוכה, וכה היה משפטו כל ימי חייו, ועל כל פנים כל יום מימות השנה היה מזכיר השם 'סוכה' וסיבב דבריו עד שבא לדבר מסוכה.

ציפורים לנוי סוכה - רמז לבצל כנפיק

ובספר "דרכי חיים ושלום" (אות תשל"ו) מביא: [ביום ו' דעשיית"ת היה דרכו בקודש של הרה"ק ממונקאטש לדבר מעניין הסוכה ותיקונה, ואמר כי מה שאומרים באותו יום בסליחות "יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה" מקובל מבעל 'עטרת צבי' זי"ע שזהו קאי על הסוכה, שחופפת עלינו ומצלת ומגנת על כלל ישראל, ומעוררים זכות מצות סוכה הקדושה שמעלתה מרומם מאוד, לצרף לזכותנו ולישועתנו], ואמר שמקובל בשם תלמידי הגה"ק מראפשיץ זי"ע שהי' דרכם בקודש לעשות ציורים ופרחים וכעין צפורים וכיוצא

בצל כנפיק יחסון. נוי סוכה (אילוסטרציה)

לכן בוודאי נאה וגם יאה לקשט ולצייר הסוכה בכל מיני קישוטים. (ספר "זכרנו לחיים" בהערות "אבני ציון" אות ג עמ' קפז).

אף הגה"ק בעל ה'אבני נזר' מסאכטשוב זצ"ל נדרש לבאר הטעם מדוע לא מצינו בשום מצוה שיהיו מהדרים בנוי שלה כל כך כמו בנוי סוכה, הלא זה א-לי ואנוהו כולל כל המצוות ליפותן ולהתנאות בהן.

ומבאר, דהנה על הפסוק זה א-לי ואנוהו (שמות טו, ב) מתרגם אונקלוס ואבני ליה מקדשא, ובגמ' (שבת קלב.) התנאה לפניו במצות. וי"ל דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דהנה ידוע שהסוכה רומזת על בית המקדש (זהר קע"ב ע"ב, ובמדרש שוח"ט ב, יז עה"פ שמאלו תחת לראשי). ובית המקדש נקרא נמי סוכת שלום, ואם כן בסוכה שייכים שני הפירושים הנ"ל בדבר אחד, לכן המצוה של נוי גדולה כאן בסוכה, יותר מכל המצוות עכ"ד (שיח שרפי קודש' - לסוכות).

הוי זהיר במצוה קלה

הרה"ק רבי אליעזר צבי [בעל ה'דמשק אליעזר'] מקאמארנא זצ"ל קורא על מנהג של 'נוי סוכה' את דברי התנא (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן, וזל"ק בספרו "זקן ביתו" (ח"ב דף קי"ז): "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, בכל מצוה ומצוה יש בהם קלות וחמורות, היינו מצוה עצמה שכתוב בתורה הקדושה היא חמורה דאורייתא, ועיטור שלה שאמרו רבנו, היא מצוה קלה כנגדה וכו' מצות סוכה עצמה היא חמורה מדאורייתא מאוד, והעיטור שלה, לעטר אותה בסדינים נאים, ובפירות ובכלים נאים ביותר, וכן לא להשתמש בסוכה תשמיש מגונה, ויהיו הדפנות והסכך נאה על צד היותר טוב כפי יכולתו, וכיוצא בהם וכו'.

הצצה לסוכת הפלא של הגאון הצדיק רבי יצחק נתן קופרשטאק זצ"ל

את הסוכה פיארו גם תמונות מרהיבות מעשה ידיהם של הציירים הירושלמיים הנודעים ר' יצחק בק ז"ל, ר' יצחק וינשטוק, ועוד. ר' יצחק בק נהג להטמין ולהבליע את חתימת שמו בפניות שונות בציוריו, ילדי ירושלים בשנים עברו זוכרים עוד את התחביב הקבוע שהיה להם מדי חג הסוכות לחפש את שמו של ר' יצחק בציוריו, כל ילד שבא אליו והראה לו את שמו זכה לקבל מידי דבר מתיקה...

הייתה בסוכה תמונה יהודית עתיקה המתארת את מעמד "עקדת יצחק", ויצירה נוספת המספרת על "משפט חכמת שלמה המלך", תמונה מיוחדת זו הורכבה ונעשתה מאלפי אותיות זעירות מפסוקי מגילת "שיר השירים" ו"קהלת". אגב, עותק זה שהשתמר בסוכתו של רבי יצחק נתן היה עותק נדיר ובלתי מצוי בעולם. באחת השנים ביקש ממנו סוחר פלוני לצלם את התמונה, ולאחר שנטל את הסכמתו הופצה התמונה ונמכרה בעותקים רבים.

וכמוכן שבסוכתו תלו גם מדי שנה את ה"רויזן", שושני ופרחי נייר גדולים ומרהיבים, אותם הרכיב מחיתוכי נייר בצעירותו. גם לאחר עשרות שנים הם היו נראים כמו חדשים, זאת הודות לדרך אכסונם המיוחדת והזהירה... בשנים האחרונות הוא הורה להכין קישוט נוסף של שבעת האושפייזין שנחרט על לוחות נחושת מוזהבים.

יחד עם כל הקישוטים מקפיד היה לתלות בסוכתו את שבעת המינים, וגם כאן באו לידי ביטוי דקדוקי ורעיונותיו. למשל כשתלה אשכול ענבים תלה תחתיו סלסלה שקופה, כדי שלא יטפס העסיס על ראשי המסובים. מבקובקי שמן הזית שתלו בסוכתו היה מדליק לאחר מכן את נרות החנוכה, וכעבור כמה חודשים ביום ט"ו בשבט היה טועם מפירות שבעת המינים שתלו בסוכתו ומחלק מהם לבני המשפחה.

בנוסף לכך נהג לתלות בתוך סוכתו את מנורת השבת הירושלמית, ה"הינג לייכטער" בו מונחים קעריות שמן זית ופתילות. בשנה הראשונה התעוררה בפניו בעיה קטנה, הסוכה הייתה כאמור גבוהה מאוד ולא ניתן היה להגיע אל הנרות לצורך הדלקתן. מה עשה רבי יצחק נתן? נטל קפיץ ארוך ששימש לצורך מזרוני המיטות בשנים קודמות, ממנו יצר מתקן מתוחכם שבעזרתו ניתן היה להוריד את המנורה להדלקתה ולהעלותה חזרה לרום התקנה...

במשך כל שבעת ימי החג הייתה שורה על פניו של רבי יצחק נתן שמחה עילאית מאין כמוה. הוא היה יושב בסוכתו וממעט לצאת ממנה, לומד והוגה כדרכו בתורה ברציפות, אינו יוצא מהסוכה מלבד לתפילותיו. בכל פעם שנכנס לסוכה נהג לאכול מיני מזונות כשיעור כדי לצאת כל השיטות בברכת לישב בסוכה.

(קטעים מתוך מאמר מורחב שפרסם עמיתנו הרב שמעון טיקוצקי ב'המבשר תורני' לפני כמה שנים)

בשכונת "בתי ברוידא" שברושלים, בין הבתים והחצרות העתיקים מלאי הניחוחות והאווירה, התנוססה פאר שנה אחר שנה, במשך עשרות בשנים, סוכתו המרהיבה של הגאון הצדיק רבי יצחק נתן קופרשטאק זצ"ל, מגדולי ירושלים ובעל "מאורות נתן", שהייתה מפוארת ומקושטת בחן וביופי ואצילות של קדושה.

היו בה בסוכת חמד זו כל מיני קישוטים ועיטורים: ציורים יהודיים מעוררי השראה; כרטיסי ברכה, או "שנות טובות" כפי שהם מכונים בעגה ירושלמית, מלאי צבע ועליצות; תמונות קדומות של גדולי ישראל מאורי הדורות; מנורות נוצצות ומהבהבות. ובתוך, בתוך כל אלו נגהה באור יקר, כאבן חן זוהרת משובצת יהלומים, דמותו רבת ההוד והאנפין של בעל הסוכה, הלא הוא הגאון המופלא הישיש רבי יצחק נתן, שנהג לשבת בסוכה כל שבעת ימי החג וכמעט שלא יצא מתוכה מרוב חביבות המצווה.

עוד לפני שנים רבות, בימים בהם שרר עוני ומחסור בירושלים ובקושי ניתן היה להשיג אוכל לפי הטף, כבר אז נודע רבי יצחק נתן בהשתדלותו ומסירותו לייפות ולנאות את סוכתו ככל יכולתו. היטיב להגדיר זאת אחד מתלמידי החכמים בירושלים כי באותם ימים קשים ומעיקים, בודדים בלבד יכלו לשבת וללמוד מתוך יישוב הדעת והתנתקות מוחלטת מכל הסובב כפי שלמד אז רבי יצחק נתן. 'אבל', הוסיף ואמר אותו גאון, 'בהשתדלותו ובמאמציו העצומים עבור הידור נוי סוכה ושאר מצוות, בנקודה זו היה רבי יצחק נתן חד ומיוחד בדורו!...'

כל ימיו היה הגאון רבי יצחק נתן קופרשטאק מהדר נפלא במצוות, במיוחד בכל הנוגע ליופי ונוי המצוה ככתוב 'זה קלי ואנוהו'. את כל אשר לו מסר כדי להדר ולפאר את קיום המצוות. משמים חננו אותו בידי זהב ובכישרון רב, והוא ניצל זאת בכל כוחו ויכולתו כדי לייפות ולהדר בקיום כל תג וקוצו של יו"ד בתרי"ג המצוות שבתורה.

עוד בעודו בחור צעיר לימים היה רבי יצחק נתן מגלף במו ידיו עצים לקישוטי סוכה, מהם יצר מסגרות עץ נאות ומפותחות מעשה אמן, בתוכם שיבץ תמונות של גדולי ישראל שפיארו את סוכתו עד סוף ימיו. למרות כישורו המפותח בתחום, הוא כמעט ולא שלח יותר ידיו במלאכה זו. "שאלתי אותו פעם" מספר חתנו הג"ר עקיבא משה שיינברגר שליט"א, "מדוע חדלתם מכך ולא הוספתם ליצור קישוטים נוספים מעין אלו?" והוא השיב לי "לאחר שיצרתי את אלו, התעורר בליבי חשש שאם אשקע בעניין זה יגרם הדבר לביטול תורה, לכן חדלתי מלעסוק בכך..."

בסוכה תלויים היו קישוטים ישינים בני מאה שנה בעלי ערך היסטורי רב, אותם קיבל בירושה מאביו הרה"צ רבי יהודה יעקב זצ"ל.

"לנוי סוכה", ורוב מעשיהם האלו הי' עושים עוד בעשי"ת, זולת תיקון הסוכה בעצם שהי' בימים שבין יוה"כ לסוכות, והי' כוונתם כדי להמשיך מהסוכה ישועות וזכויות ליום הקדוש והנורא ע"כ.

בספר "צל הקודש" (סוכות מנהגי קודש ג) הובא מנהג ראפשיץ "נהגו לעשות לנוי סוכה צורות של ציפורים וזה הוא עיקר הנוי סוכה והיו עושים צורת נשר וסביבו צפורים קטנים".

כיוצא בזה בספר 'סוכת בית ראפשיץ' מביא, שזה היה מנהג קדמון בעיר פראנקפורט, וע"ש שהיא לרמז כי הסוכה רומזת לאימא דמסככא על בניה, או ע"ש הפסוק בצל כנפיך תסתירנו.

בעניין זה סיפר הרה"ג רבי שמעון הירשלה' מלונדון ("שה לבית עמ' צח): בחג הסוכות ביקרתי אצל יהודי שנוהג במנהגי אשכנז הקדומים, וראיתי בסוכתו תלויים בצלים רבים ובתוכם כנף. ואמר לי ביאור הדבר, כי בצל אותיות בצל, ועם הכנף הוא רמז שבסוכה אנו חוסים "בצל כנפי" הקב"ה, כידוע שעניין הסוכה הוא לחסות בצל כנפיו של הקב"ה. בוא וראה את יופי מנהגי ישראל הקדושים...

אתרוגים לנוי סוכה

מנהג קדמון לתלות אתרוגים לנוי סוכה, וכבר נזכר ברמ"א (או"ח סי' תרלח ס"ב) וז"ל: "אם סכך בהדס או תלה בסוכה אתרוג לנוי, מותר להריח בו". וכן נהגו צדיקים רבים. ומספרים שהרה"ק רבי מרדכי מנדבורנה ז"ע נהג לתלות בסוכתו קל"ו אתרוגים (הובא ב'אלף כתב' אות נה; להגר"י וייס מווערבוי, והרה"ק רבי אליעזר מקרעטשניף ז"ע היה תולה בסוכתו י"ג אתרוגים).

ולפלא לציין משו"ת "מחנה חיים" (ח"ג סמ"ט) בנידון השאלה באחד שתלה אתרוג נאה וכשר בסוכה שלו לנוי והידור מצוה, ובחוק"מ בא אחד מכפר הסמוך וביקש ממנו אחרי שאתרוגו נפסל, על כן נפשו בשאלתו למכור לו האתרוג הלזה הנתלה לנוי סוכה. וכתב על זה, לפום ריהטא נ"ל שאסור לעשות כן דהוה בכלל אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברו, למה ימעט נוי סוכתו אשר עיטור סוכתו כפרי עץ הדר להנאה לפני הקב"ה במצוה, בעבור לזכות חברו שיהיה לו אתרוג כשר בחוה"מ. ומסיים שם בזה"ל: כי מצות סוכה זכה בהידור מצוה, ועל מצות אתרוג לא תמחול מצות סוכה כבודה והדרה.

צ"א תפוחים כמניין סוכה

אצל הרבה צדיקים נוהגים לתלות תפוחים כנוי סוכה, ומוכרז כן ב'מנהגי מהרי"ל" (הלכות סוכה אות יד), וכן המנהג בבעלזא ודו"קוב. והרה"ק ה'חקל יצחק' מספינקא ז"ע היה תולה בסוכתו שבעה תפוחים, וידוע שבבעלזא היו תולין הרבה תפוחים ולאחר החג היו רבוה"ק מחלקים אותם לחסידים ואנשי מעשה.

ויש נהגו לתלות בסוכה צ"א תפוחים כמניין הוי"ה אדנ"י וכמניין סוכ"ה. כן היה המנהג בדו"קוב וכן היה נוהג ה'יחי יוסף' מפאפא זצ"ל. ויש צדיקים שנהגו אף להדליק בתוך הסוכה צ"א נרות, כך היה מנהגו של הרה"ק מראפשיץ, ומצינו כבר כן אצל אחד מגאוני אשכנז הגאון רבי הירץ שייאר ממגנצא (בספר "תורי זהב").

מדוע קנה הרה"ק המהר"ש מבאבוב צעיפים באמצע הקיץ?

המאמצים המרובים שעשו גדולי ישראל בהכנת ה'נוי סוכה' לא התחילו בימים אלו בפרוס החג לבד, אלא גם בכל אורך תקופת השנה, למרות שהיה זמן כביר טרם החג, התרפקו הצדיקים בכמיהה עזה על מצוה עילאית זו, ונתמלאו כל מעיינם ורעיונם לחשוב מחשבות בחכמה ובתבונה, האין לייפות את סוכתם החביבה ובמה יוכלו להרבות בהידורה.

וכפי שתעיד העובדא הבאה המסופרת (הובא ב'פרי הכרם'

היום, ענה האיש שיש לו איזה סחורה אבל בוודאי שאין להרבי שום צורך בזה, והוציא חבילה של צעיפי משי יקרים שהיו מעוטרים מסביב על שפתם בקישוטין של זרי פרחים ושושנים מעשה רוקם נחמד למראה. שאל אותו הרה"ק המהר"ש למחירם, ולווה הסכום מאחד הנוכחים, וקנה את כל החבילה שכללה כעשרים צעיפים, וציווה למשמשו שישים המטפחות בארוננו. העומדים שם הביטו זה לזה בתימהון מה לו לרבונו עם צעיפים אלה עד שלוה ממון כדי לרכושם.

כשהגיעו ימי ערב חג הסוכות והיו בני הבית עוסקים בהכנת הנוי סוכה, הוציא הרה"ק מהר"ש מבאבוב זצ"ל את הצעיפים הנוכחים, וציווה לגזוז את שפתם המרוקמות ולחברם יחד למען יהיו כל הפרחים מחוברים בשלשלת אחת ארוכה, ואחר כך תלה בכבודו ובעצמו את המחברת מתחת לסכך לשם נוי סוכה, לקיים מה שנאמר זה א-לי ואנוהו.

כשסיפר זאת בנו הרה"ק רבי בנציון [בעל ה'קדושת ציון'] מבאבוב זצ"ל סיים: "הביטו וראו התנהגותו של צדיק, כל דבר שראו עיניו, הרהר וחשב מיד איזה מצוה יכול לקיים עמה, ובאמצע הקיץ כבר רכש לעצמו נוי סוכה..."

היכל המעשה

סיפור לשבת
מאת: שמעון טיקוצקי

כביש באמצע הסוכה

וכבוד עצום, הוא יהפוך לאדריכל המפורסם ביותר ברוסיה. "תתחיל לעבוד" הושיט השר את ידו. הפגישה הסתיימה.

הוא יצא מהמשרד, שכר כרכרה מהירה והגיע טרוף נשימה ללשכתו, הסתער על הדפים וכלי השרטוט. ימים ולילות ישב במשרדו שהפך לביתו, הוא לא יצא משם ימים שלמים, ניירות ענק מקופלים, מפות, 'גרמושקות' כפי שהם מכונים, נפרשו למרגלותיו, עליהם שורטטו בדיוקנות כל סמטה, כל רחוב שיסתעף מהכביש.

אחרי שבועות של ימים טרופים, לילות נטולי שינה, הוא אחז בידיו שתי הצעות, כל אחת שונה לחלוטין מחברתה, אך הוא התקשה להכריע מה ביניהם טובה יותר, מה ימצא חן בעיני הצאר המהולל.

אם סבור היה שהחלק הקשה מאחוריו, התברר לו שהספק המגקר קשה יותר מהכול. שעות ארוכות ישב ובהה בשתי הדגמים, לא מצליח להכריע ביניהם בשום אופן, הספקות רק גדלו עם כל יום.

היה זה בשלהי חודש אולול, באותו 'ראש השנה' הוא התפלל ושפך שיח לה' שיאיר את עיניו, עשרת ימי תשובה חלפו, אך ספקו נשאר 'תלוי ועומד'. ה'דד ליין', תאריך המסירה, יחול באמצע חול המועד סוכות, והוא טרם החליט איזו תכנית מבין השניים מוצלחת יותר.

אם הוא בוחר בתכנית שתתברר כלא מוצלחת, הוא מפסיד פעמיים. שתי התכניות יושלכו לפח יחדיו, כל העבודה והעמל בחודשיים האחרונים ייזרקו ככלי אין חפץ בו.

באחד הימים, בעודו מתהלך סהרורי ברחובות עירו, ניגש אליו אחד מידידיו ובפיו הצעה לא שגרתית.

"בעיר ראחמיסטריווקא מתגורר הרבי הקדוש ר' יוחנן טווערסקי, בנו של המגיד מטשערנוביל ז"ע, אחד הצדיקים המפורסמים בעולם היהודי, למה שלא תיסע אליו לבקש את ברכתו ועצתו".

שלב יהודי חם יש לו, לולדימיר – זאב, כבר אמרנו, וכך מצא עצמו האדריכל המהולל ולדימיר רבינוביץ עושה את הדרך, רכוב על סוסו, לעיירה הקטנה ראחמיסטריווקא, בואכה בית מדרשו של הרב הקדוש רבי יוחנן ז"ע, להציג בפניו את השאלה הגדולה.

ערב חג הסוכות היה זה כשפרסות סוסיו של ולדימיר נכנסו לעיירה. בחצר הקודש ראחמיסטריווקא ניצב הרבי ר' יוחנן ז"ע, מוקף משמשים ופרחי חסידים ועוסק בעצמו, כמו ידיו, בבניית הסוכה והקמתה כדת וכדין לכבוד חג הסוכות. האורח בעל החזות הלא שגרתית צד מיד את עיניהם של כמה חסידים שמיהרו להפנות אותו אל הגבאים.

שטיחי הפרווה הארגמניים, שעירים וטובעניים היו. כל פסיעה הותירה בהם טביעת רגל. מהקירות המפוארים ניבטו ציורי שמן ממוסגרים במסגרות עץ מגולפות, מוזהבות, מתוכם ניבטו פורטרטים של בכירים לשעבר בממלכה הצארית הרוסית האדירה. נסיכים ורוזנים כסופי שיער שפטרו את העולם מנוכחותם זה עידן ועידנים.

הוא חלף על פניהם ברגשות מעורבים, התרגשות מהולה בפחד מקפיא עצמות. ברוסיה הצארית, אדם שהוזמן לאחד ממשרדי השלטון היה נפרד קודם מבני משפחתו וידידיו, בידיעה כי ייתכן שהוא צועד אל דרכו האחרונה, שהוא לא ייצא מהבניין בחיים, גם אם הוא היה האיש הכי מקורב למלכות.

לאחר צעידה ארוכה במבוך המסדרונות דחוס האוויר, הוא הגיע אל היעד. "שר התחבורה, וואסילי שטוייביץ" הכריז שלט מתכת רשמי. חייל רוסי נטול הבעה לחץ על ידית זהובה. דלת נפתחה לפניו, על כיסא מרופד עור ישב שר רוסי, עטור דרגות וסמלים, מאפר סיגר עבה לתוך מאפרה כסופה.

"ולדימיר רבינוביץ? בוא, שב".

הוא נכנס פנימה, בלב רועד, עדיין לא יודע במה מדובר.

"אדוננו הצאר ירום הודו" פתח השר ללא גינונים מיותרים, "הביע את רצונו לסלול כביש גישה חדש לפטרבורג הבירה... אנחת רווחה שקטה פרצה מליבו, לפחות הוא לא נאשם במרידה או ריגול.

"אתה, אדון רבינוביץ, כאחד האדריכלים המפורסמים בממלכת רוסיה, מתבקש להגיש הצעה, לשרטט את נתיב הכביש הענק על כל מבואותיו, שלוחותיו, מחלפיו וגשריו".

הדיבור נעתק מפיו, החדר הסתחרר סביבו קלות. ולדימיר – זאב רבינוביץ הוא אחד האדריכלים המבריקים ברוסיה. באורח נדיר, העובדה שהוא יהודי, בעל זיקה כמה לתורה ויהדות, לא מנעה מכובו לדרוך בשמי עולם השרטוט והאדריכלות. אבל 'פרויקט' גרנדיוזי בסדר גודל כזה, לא הוטל עליו מעולם.

הוא ניסה לעבד במוחו את הנתונים הראשוניים, להתחיל לעכל את כובד המשימה שנזרקה הרגע על שכמיו.

"בעוד חודשיים" נעץ בו השר שטוייביץ את עיניו החדות, אגב לגימה מספל התה שלפניו, "תתכנס האספה הממשלתית לשיבה מיוחדת על סלילת הכביש החדש לעיר הבירה, אני מצפה שעד אז יהיו לך התכניות המושלמות.

"חודשיים?" נדהם רבינוביץ עד עמקי נשמתו, "זה כלום בשביל 'פרויקט' כזה".

"אתה לא 'בן יחיד' כאן" צמצם שטוייביץ את מבטו בקשיחות, "הממשלה כבר פנתה לעוד אדריכלים בעלי שם, טובי המוחות הרוסיים, כולם, כמוך, מתמודדים ומתחרים על ההצעה הטובה ביותר. מי שתכניתו תקלע לטעמו של הצאר – יזכה במכרז תמורת סכום כסף גדול

שמיאן לקחת מידי את הפדיון בטענה שאינו זוכר כלל שהוא היה אצלו. "אמור לי בבקשה" נענה הרה"צ רבי מנחם נחום, בנו של הרבי, "האם אתה זוכר מתי בדיוק זה היה, מתי ביקרת אצל אבי?"

"בוודאי שאני זוכר" צהל ולדימיר, "זה היה בערב סוכות, אביך – הרבי אחז אז באמצע בניית הסוכה. עמדנו יחד בחצר, בין הקורות והדפנות, והראיתי לו את הדפים שבידי. הוא עצר את כל המלאכה כדי להקשיב ולעזור לי."

"עכשיו מובן הכול" חייך הרה"צ רבי מנחם נחום, "כשאבי הקדוש בונה את הסוכה הוא מופשט כליל מהעולם הגשמי, הוא לא נמצא 'כאן' בעולם הזה, מוחו עסוק בעניינים גבוהים ורמים, בעולמות עליונים, ולכן הוא לא זוכר כלל שהיית כאן ודיברת עמו, כי פשוט 'הוא לא היה כאן'..."

"אם ברצונך לגרום הנאה לצדיק בכספך, מסור לי את הכסף ואני כבר אדע מה לעשות בו". ולדימיר קפץ על ההצעה בשמחה, מסר את הפדיון להרה"צ רבי מנחם נחום וחזר לביתו. הדבר היה כבר בתחילת החורף הרוסי, כשהקור והצינה כבר נועצים את ציפורניהם בכל חלקה טובה, באגמים ובשדות. הלך הרבי ר' מנחם נחום ורכש בכל הכסף קרון (א וואגאן) מלא גזעי עצים משובחים, כדי להסיק ולחמם בהם את מי מקווה הטהרה שבחצר הקודש בימות החורף.

כיון שהגיעה שבת קודש, נטל רבי מנחם נחום מן העצים וחימם את מי המקווה כדבעי. בשבת בבוקר, כיון שהשכימו חסידי ראחמיסטריווקא והלכו לטבול במקווה כהנהגה לתפילה, גילו להפתעתם שהמים, שלא כרגיל, אינם קרים וצוננים, אלא מחוממים כראוי. כשנכנסו החסידים לבית המדרש ונטלו לידיהם את ספרי ה'תהלים' עוד היו פניהם סמוקות מן המים החמים. כשראה אותם הרבי ר' יוחנן לא היה קץ לשמחתו, "ברוך ה' יהודים טבלו במקווה חם ולא נאלצו לטבול במים קפואים", אך מיד קרא לבנו הרה"צ רבי מנחם נחום ושאל אותו "מאי האי, מהיכן הגיע פתאום 'מיומן' לרכישת עצים לחימום המקווה?" שכן, בימים ההם, מחיר העצים להסקה היה אחד ההוצאות הכבדות בכל בית.

"רכשתי את העצים מכספו של האדריכל שהאבא לא רצה לקחת ממנו את פדיונו" השיב. "גוט האסטו געטאהן – טוב עשית, נכון פעלת" קרנו פניו של הרבי ר' יוחנן משמחה, כמאמר הכתוב 'בני אם חכם לבך – ישמח ליבי גם אני'.

כעבור שנים, כשעלה הרבי הקדוש ר' מנחם נחום מראחמיסטריווקא זי"ע לארץ ישראל ונטה את אוהלו בעיר הקודש ירושלים, סיפר את הסיפור הזה באוזני מקורבו, החסיד המפורסם הרה"צ ר' חיים הערש אייזנבאך זצ"ל, שמסר את הסיפור לבנו הרה"ח ר' אברהם אייזנבאך ז"ל, משפירי קרתא דשופריא.

מקור: מתוך הספר 'נכספה' שיו"ל לקראת מסע הקודש של כ"ק מרן אדמו"ר מראחמיסטריווקא שליט"א בקברי אבותיו הקדושים באוקראינה, בעריכת הרב דוד שיש שליט"א והרב יהושע העשיל קטינא שליט"א.

"אני מוכרח לפגוש את הרבי עכשיו" התחנן ולדימיר, הבהילות שניכרה בפניו פתחה את השערים בפניו, באורח יוצא דופן הוא הורשה לגשת אל הרבי תוך כדי בניית הסוכה. הצדיק ניגש אליו מיד במאור פנים, הניח לרגע את המלאכה והיטה אוזנו לשמוע מה בפניו. ולדימיר לא היסס לרגע, שלף מתיקו את שתי הצעות הבנייה, פרש אותן כמגילה על הקרקע, החל להרצות באוזני הרבי:

"הכביש הזה אמור לחלוף דרך עיירה פלונית, לחצות נהר אלמוני, לעומת זאת, בתכנית השנייה..."

הרבי האזין בקשב לדבריו, בחן בעיון את שתי ההצעות, כעבור כמה רגעים הורה לו בשפה שאינה משתמעת לשתי פנים על אחת ההצעות, "תגיש אותה לוועדה ובעזרת ה' תזכה להצלחה גדולה".

ולדימיר התרגש עמוקות, נשק בהכנעה לכף ידו של הצדיק ונפרד ממנו לשלום. עלה על סוסו וחזר חיש לעיירת מגוריו כשאין שמח ממנו על 'התרת הספקות', העול שרבץ עליו בימים האחרונים הוסר באחת. כמה ימים לאחר מכן, בחול המועד סוכות התכנסה האסיפה הממלכתית ובחנה את כל הצעות הבנייה שהוגשו לה.

כעבור שעות ארוכות של דיונים התקבלה ההחלטה פה אחד: הצעתו של האדריכל ולדימיר רבינוביץ זכתה במכרז. כותרות העיתונים ברחבי רוסיה הודיעו למחרת על האדריכל היהודי המצליח שהצאר התלהב מתוכניתו ובחר בה על פני עשרות אדריכלים מפורסמים. ימים ספורים לאחר מכן קיבל ולדימיר את ה'מקדמה' הראשונית עבור הפרויקט הלאומי הגדול שהוא עומד לעמוד בראשו.

ברגשי שמחה אין קץ חבש ולדימיר את סוסו בשנית, ויצא שוב לעיירה ראחמיסטריווקא, כשבכיסו 'פדיון' סכום כסף גדול מאוד כתשורה והוקרה לצדיק שברכתו ועצתו הנחילה לו את הכבוד וההצלחה.

"רבי, באתי להודות לכם על העצה הטובה שנתתם לי בסלילת הכביש..." הכריז ולדימיר בקודש פנימה.

"איני יודע על מה אתה מדבר" סח לו הצדיק, "מתי היית אצלי? מתי דיברת אתי על הכביש?" "וכי הרבי אינו זוכר?" השתומם ולדימיר, "הייתי כאן והרבי עצמו הורה לי איזו הצעה להציעה לוועדה הממלכתית, ובזכותו אכן זכיתי במכרז".

"איני יודע על מה אתה מדבר" חזר הצדיק על דבריו, "לא זכור לי שאי פעם ביקר אצלי אדריכל עם שאלה מהסוג הזה, ייתכן שהיית אצל צדיק אחר, אולי אתה טועה, בכל אופן אצלי לא היית, ולכן לא אוכל גם לקחת ממך את ה'פדיון' שהבאת בשום פנים ואופן". ולדימיר לא ידע את נפשו, לא ידע מה לומר. בהרגשה מוזרה הכניס חזרה לכיסו את הפדיון המכובד, נפרד מהצדיק ויצא מן החדר.

ב'הויף', בחצר הקודש ראחמיסטריווקא, סמוך לחדר בו קיבל הרבי ר' יוחנן קהל, היו גם חדרים נוספים מיוחדים לבניו הצדיקים של הרבי, כשיצא ולדימיר מן החדר הוא פגש באחד מבניו של הרבי, מי שנודע לימים כהרבי הקדוש ר' מנחם נחום מראחמיסטריווקא זי"ע, שיצא בדיוק מחדרו.

הרבי ר' מנחם נחום הבחין בארשת הנדהמת הנוסכה על פניו של ולדימיר ושאל אותו מה קרה, האם יוכל לעזור לו. בתגובה סיפר לו ולדימיר על ההתרחשות המוזרה בחדרו של הצדיק,

פסיפס

דמויות • שיחות • עבר
שמעון טיקוצקי

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות
העיר: ירושלים.
השנה: לא ידועה.

שני הילדים שהתנגשו זה בזה בערב סוכות

באחד מביקוריו של הרה"ק בעל 'דברי יואל' מסאטמאר ז"ע בירושלים עיה"ק ישב אצלו אחד מנקיי הדעת בירושלים, הרה"צ רבי ישעיה חעשין זצוק"ל מגדולי המלמדים בת"ת עץ חיים וסיפר לרבי על פקחותו של רבה של ירושלים, הגאון רבי שמואל סלאנט זצוק"ל, וכה סיפר:

פעם, בערב רבי הסוכות בין השמשות, הלך לו ילד יתום לדרכו ברחוב היהודים בעיר העתיקה, ילד שני רץ לעומתו ובידו חבילה של סכך לצורך סוכתו, תוך ריצה מבהלת פגע בילד היתום כמובן שלא בכונה וחבל בו בפניו חבלה שהוציאה דם.

נכנסה אם היתום עם הילד אל בית רבי שמואל שבחצר חורבת רבי יהודה החסיד, צעקה לפניו כי ילד אחד חבל בבנה והיא תובעת להעניש וליסר את הנער, ביקש רבי שמואל מאם הילד לצאת מהחדר, הושיב את היתום על ברכיו חיבקו והרגיע את רוחו.

כשנרגע הילד אמר לו הרב "ילד חביב, ספר נא לי כיצד היה מעשה?", הילד סיפר לרב את סיפורו. "איזה מסכת לומד אתה ב'חדר'?" שאלו רבי שמואל.

"בבא קמא" השיב הילד. "איזה פרק?" שור שנגח ארבעה וחמשה. "ומה למדת לפני זה?" פרק המניח. "עכשיו", פונה הרב אל הילד "אם אכן למדת פרק המניח ודאי תבין שהילד שהזיק אותך שלא בכונה פטור ללא עונש כלל, היזכר נא ילדי" ממשיך הרב, "היזכר איה מקומה של הלכה זו בגמרא..."

חשב הילד קצת ועוד קצת עד שנזכר, קפץ ואמר "יודע אני, הגמרא היא בפרק המניח 'מודה איסי בערב שבת בין השמשות שהוא פטור מפני שהוא רץ ברשות'..."

בין המקשיבים לסיפור היה למדן פלוני שבקיאותו רתחה בלבו עד שהלה קם והסתער על רבי ישעיה "הלא הסיפור שלכם היה בערב יום טוב, ולא בערב שבת, ובגמרא וכן ברמב"ם לא נזכר ערב יום טוב אלא ערב שבת ומהיכן למד מר שההלכה היא כך גם בערב יום טוב?..."

הרבי ה'דברי יואל' נוהג היה להסתיר את ידיעותיו ובקיאותו הגאונית, אך הפעם לכבודו של רבי ישעיה חרג מהרגלו. "אמנם כבודו למדן הוא" פנה לאותו למדן, "אך הפעם צודק רבי ישעיה, עיין בפירוש המשניות על המשנה הנזכרת, שם נאמר מפורש 'ערבי שבתות או ערבי ימים טובים', וזה מקור פסק דינו של הגר"ש סלנט זצ"ל.

כשמוע הלמדן את דברי הרבי ניגש לרבי ישעיה וביקש ממנו מחילה (חיים שיש בהם).

הילולא דצדיקיא

שבת קודש, י"ט בתשרי - ד' דחומה"ס:

הגה"ק רבי יעקב יוסף ב"ר יהודה לייב, רב ייב"א מאוסטרהא. תקנ"א.

הגה"ק רבי אליהו ב"ר שלמה זלמן מווילנא, הגר"א. תקנ"ח.

הרה"ק רבי יעקב יצחק ב"ר אשר, 'היהודי הקדוש' מפרשיסחא. תקע"ה.

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ב"ר משולם זוסיא ממעז'בוז'. תרמ"א.

הרה"ק רבי אהרן ב"ר ישראל מסאדיגורה. בעל "קדושת אהרן". תרע"ג.

הרה"ק רבי ישראל ב"ר חיים מאיר יחיאל מגרודז'יסק הי"ד. בעל "אמונת ישראל". תש"ג.

הגה"צ רבי בונם יואל ב"ר ישראל טויסיג ממאטערסדורף. בעל "תפארת בנים". תשס"ח.

יום ראשון, כ' בתשרי - ה' דחומה"ס:

הגה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ב"ר יעקב מקראקא. בעל "חנוכת התורה". תכ"ד.

הרה"ק רבי שמעון ב"ר מנחם מנדל מסקונוביץ. תרפ"ז.

יום שני, כ"א בתשרי - הושענא רבה:

הרה"ק רבי מנחם מנדל ב"ר אליעזר מפרמישלאן. בעל "דרכי ישרים". תקל"א.

הרה"ק רבי משה ב"ר דן שהם מדאלינא. בעל "דברי משה". תק"פ.

הרה"ק רבי דוד משה ב"ר ישראל מטשורטקוב. תרס"ד. הגאון רבי שמואל גדליה ב"ר יוסף ניימן. בעל "גידולי שמואל". תשי"ט.

הגאון רבי אברהם שמואל בנימין ב"ר עקיבא שרייבר - סופר, גאב"ד פרשבורג. בעל "חשב סופר". תשכ"ב.

הרה"ק רבי יעקב אריה ב"ר מרדכי זוסיא מטריסק לונדון - בני ברק. תש"מ.

יום שלישי, כ"ב בתשרי - שמע ועשמחת תורה:
הרה"ק רבי שרגא פיבל ב"ר צבי הירש דנציגר

הא דאמרי אינשי

פתגמים ואמרות מאוצר הדורות
על שלושה דברים

"על ג' ימים אלו, הושענא רבא שמיני עצרת ושמחת תורה,
עומד כל העולם..."

הרה"ק רבי ארון לייב מפרמישלאן זי"ע

עדה המצבה הזאת

מצבות מספרות

ניחו סביבו כל ספרי חידושי שכתב

ציור דמותו של רבינו

בשנת תקס"ב בהגיע רבינו הגאון ר' ידידיה טיאה וזייל זצ"ל אב"ד קארלסרואה, בנו של ה'קרנן נתנאל', לגבורות, כתב את צוואתו הנפלאה בת י"ח הסעיפים ובסופה ניסח לעצמו את אשר ייחרט על מצבתו. אחר כתיבת הצוואה חי ארבע שנים נוספות.

בליל חמישי אור ליום א' דחול המועד סוכות י"ז תשרי שנת תקס"ז שבת משוב לב עת אחזו אראלים בארון הקודש בימן שמחתנו ונפטרו רבינו זצ"ל בשם טוב ובשיבה טובה בהיותו בן פ"ד שנה.

עדות מעניינת נמצאה על דף שהודבק בסוף פנקס ה'חברא קדישא' של העיר, עליו נרשם ציווי מיוחד שביקש רבינו והוא 'שתיכף אחר יציאת נשמתו

כששוכבין אותו על הארץ, יניחו סביבו כל ספרי חידושי שלו אשר חידש וחיבר... ולאחר שינחו אותו בארון ישאו את ארונו ויעמדו אותו לפני פתח בהכנס' ויניחו סביב הארון את כל ספרי חידושי אשר חידש וחיבר כנ"ל."

למחרת, ביום ערב שבת חוה"מ סוכות נטמן רבינו בקארלסרואה ליד ציון המצויינת של אביו הגדול זצ"ל על מצבתו נחקקו בין היתר השורות הבאות:

"העמיד תלמידים הרבה והיה לצאנו רועה פה קארלסרואה ל"ו שנים והוכיחם לסוד מדרך טועה, ה"ה רבי ידידי המכונה טיאה בהגאון החסיד מו"ה נתנאל וזייל, מגזע מהרי"ו ומהר"מ ויתר גאוני בעלי תוספות זצ"ל, נפטר בליל ה' ונקבר ביום ו' ועש"ק ב' דחומה"מ דסוכות תקס"ו לפ"ק תנצב"ה."

זוכר הנשכחות

פניני הסטוריה יהודית

גומרת הלכות שבת

הרה"ק ה'קדושת ציון' ובנו ה'דברי שלמה' זי"ע בימי חורפו

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר ה'דברי שלמה' מבאבוב זי"ע: זכורני מימי חורפי בעודי אברך צעיר לימים, בשבת חול המועד סוכות שנת תרפ"ט לפ"ק עודד אאמו"ר מרן הקדושת ציון זצוק"ל את הקהל בנועם שיחו בשבת חול המועד סוכות שיש להוציא אל הפועל מה שאנו אומרים 'הושענא גומרת הלכות שבת' אשר על כן ראוי לכל אחד לקבוע לעצמו שיעור ללימוד הלכות שבת, וביקש כ"ק אאמו"ר

זצ"ל להכריז ולהודיע על הסרים למשמעתו שילמדו הלכות שבת. דברי אאמו"ר זצ"ל פעלו התעוררות גדולה על הציבור ובכל ה'באבובער שטיבלעד' בכל העיירות, הן הבחורים והאברכים והן הבעלי בתים כל אחד קבע לעצמו שיעור בהלכות שבת, כמה מהם קבעו שיעור בכל יום והיו כאלה אשר למדו ג' פעמים בשבוע שעה אחת, וביום השבת עצמו שיש בו בדרך כלל יותר פנאי לכל אחד ללמוד מה שרוצה למדו כולם הלכות שבת"

